

Utvärdering av grund- och
forskarutbildning i antikens
kultur och samhällsliv samt
egyptologi vid svenska
universitet

Utvärdering av grund- och
forskarutbildning i antikens
kultur och samhällsliv samt
egyptologi vid svenska
universitet

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av grund- och forskarutbildning i antikens kultur och samhällsliv
samt egyptologi vid svenska universitet**

Producerad av Högskoleverket i oktober 2002

Högskoleverkets rapportserie 2002:36 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Joakim Palestro**

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, november 2002

TRYCKT PÅ MILJÖVÄNLIGT PAPPER

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner och bedömning	9
Utgångspunkter och tillvägagångssätt	13
Avgränsningar	14
Bedömargruppen	14
Genomförande	14
Disposition	15
Bedömargruppens rapport	17
Missiv	19
Bedömargruppens riktlinjer för bedömning	20
Antikens kultur och samhällsliv	21
Bedömargruppens samlade analys	21
Antikens kultur och samhällslivs akademiska framväxt i Sverige	24
De utvärderade lärosätena	35
Göteborgs universitet	35
Lunds universitet	39
Stockholms universitet	43
Uppsala universitet	47
Egyptologi	53
Historisk tillbakablick av ämnet egyptologi	53
Det utvärderade lärosätet	57
Uppsala universitet	57
Bedömargruppens intryck	57
Bedömargruppens rekommendationer	61
Litteraturförteckning	63

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultatet av den av Högskoleverket genomförda utvärderingen av grund- och forskarutbildningarna i antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi vid svenska universitet år 2002. Utvärderingen utgör en del av den granskning av samtliga generella examina och yrkesexamina som Högskoleverket skall genomföra under perioden 2001–2006. Utvärderingen har genomförts av en av Högskoleverket utsedd expertgrupp bestående av fyra ämnessakkunniga samt en doktorand. Till grund för bedömningen ligger de utvärderade institutionernas självvärderingsrapporter samt de platsbesök som bedömaregruppen gjorde under perioden 27 maj–6 juni 2002.

Bedömaregruppen redogör inledningsvis för sina referensramar. Därefter följer bedömaregruppens samlade analys av ämnet antikens kultur och samhällsliv och en grundläggande historisk genomgång över ämnets framväxt i Sverige. I nästföljande avsnitt för bedömaregruppen fram sin syn på de utvärderade lärosätena. Rapporten avslutas med en historisk överblick över ämnet egyptologi och bedömaregruppens analys av grund- och forskarutbildning i ämnet vid Uppsala universitet.

Samtliga utbildningar håller god akademisk nivå och därmed ser Högskoleverket ingen anledning att ifrågasätta examensrätten för grund- och forskarutbildning i antikens kultur och samhällsliv vid något av de utvärderade lärosätena: Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet samt Uppsala universitet, utifrån bedömningarna som bedömaregruppen presenterar.

Bedömaregruppens rekommendationer för kvalitetsutveckling i grundutbildningen i antikens kultur och samhällsliv är att förlänga magisterkursen från nuvarande en termin (20 poäng) till två terminer (40 poäng) på bekostnad av ett biämne om 20 poäng i examen. Vidare anser bedömaregruppen att den antikhistoriska delen av ämnet antikens kultur och samhällsliv är marginaliserad. För att den ska få en mer framträdande roll i utbildningen bör den ingå i den vetenskapliga disciplinen historia, och ett formaliserat samarbete mellan antikens kultur och samhällsliv och historia etableras. Detta bör dock ske på lång sikt. Arkeologiskt fältarbete och exkursioner bör ingå som obligatoriska inslag i utbildningen. Därtill bör progressionen inom ämnet förbättras och det internationella utbytet av studenter stärkas.

För forskarutbildningen föreslår bedömaregruppen att de utvärderade institutionerna överväger att införa licentiandantagning för att ge fler högt motiverade studenter möjlighet att med egen finansiering med studiemedel fortsätta på forskarutbildningsnivå. Förutsättningen är då att licentiatexamen ses som en kort attraktiv forskarutbildning. Bedömaregruppen anser vidare att samtliga doktorander ska ges tillgång till externa biträdande hand-

ledare samt reell möjlighet till pedagogisk meritering genom undervisning på grundutbildningen.

På grundval av bedömarens rapport finner Högskoleverket att lärarsituationen i egyptologi vid Uppsala universitet är otillräcklig. Högskoleverket avser därför att särskilt följa upp lärarsituationen i egyptologi vid Uppsala universitet inom ett år. Bedömarens uppfattning om utbildningen i egyptologi grundar sig på den stora sårbarheten som råder inom ämnet, då det endast finns en ansvarig disputerad lärare för såväl grund- som forskarutbildningen. Detta kan skapa en oförsvarbar situation för ämnets studenter som med kort varsel kan stå utan ansvarig lärare. Trots detta håller utbildningen i egyptologi god akademisk standard och ämnet har under 2002 haft fem disputationer.

Högskoleverkets beslut

Rektor
Göteborgs universitet
Lunds universitet
Stockholms universitet
Uppsala universitet

Utvärderingsavdelningen
Joakim Palestro

BESLUT

2002-11-19

Reg.nr 643-3592-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi

Samtliga utbildningar i antikens kultur och samhällsliv håller god akademisk nivå och därmed finner Högskoleverket ingen anledning att ifrågasätta examensrätten för grund- och forskarutbildning vid något av de utvärderade lärosätena: Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet samt Uppsala universitet.

Högskoleverket anser dock att den kritiska och kreativa miljön i egyptologi är otillräcklig (se vidare under avsnittet Högskoleverkets reflektioner och bedömning). När det gäller lärarresurser anser Högskoleverket att Uppsala universitet inte borde ha några rekryteringsproblem med tanke på det stora antalet disputationer inom forskarutbildningen år 2002. Högskoleverket avser därför att särskilt följa upp lärarsituationen i egyptologi vid Uppsala universitet inom ett år. Därefter fattar Högskoleverket beslut om huruvida ytterligare åtgärder behöver vidtas.

Uppföljning

Med reservation för den särskilda uppföljningen av lärarsituationen i egyptologi vid Uppsala universitet inom ett år kommer en uppföljning av samtliga utvärderade utbildningar att genomföras inom tre år. Lärosätena bör då redogöra för vilka kvalitetsförbättrande åtgärder som vidtagits på grundval av bedömarens rekommendationer.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Joakim Palestro i närvaro av kanslichef Lennart Ståhle och avdelningschef Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Joakim Palestro

Kopia: Utbildningsdepartementet, ledamöter i bedömaregruppen

Högskoleverkets reflektioner och bedömning

Högskoleverket vill inledningsvis tacka bedömargruppen för dess väl genomförda arbete. Nu föreligger en god analys över ämnena antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi år 2002. Högskoleverket vill nedan särskilt kommentera vissa aspekter i bedömargruppens rapport.

Grundutbildning

Samtliga utbildningar i antikens kultur och samhällsliv håller god akademisk nivå och Högskoleverket ser därmed ingen anledning att ifrågasätta examensrätten för grund- och forskarutbildning vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Uppsala universitet. Emellertid delar Högskoleverket bedömargruppens uppfattning att ämnet egyptologi vid Uppsala universitet är sårbart på grund av bristfälliga resurser och lärarkrafter. I dagsläget finns endast en anställd disputerad lärare med ansvar för såväl ämnets grund- som forskarutbildning. Utbildningen saknar dessutom organiserat samarbete med andra ämnen, nationellt eller internationellt, som skulle kunna mildra effekten av bristfälliga lärarresurser. Detta kan skapa en oförsvarbar situation för ämnets studenter som med kort varsel kan stå utan ansvariga lärare. Högskoleverket avser därför att särskilt följa upp lärarsituationen i egyptologi vid Uppsala universitet inom ett år. Då Uppsala universitet har ett nationellt ansvar för egyptologi är det särskilt angeläget att lärosätet prioriterar ämnets framtida utveckling.

Bedömargruppen har i sin rapport redogjort för hur påfallande lite samverkan som finns mellan antikens kultur och samhällsliv och de klassiska språken. Denna utveckling har blivit ännu tydligare i och med att ämnena numera är institutionellt separerade på samtliga lärosäten förutom vid Göteborgs universitet. På regeringens uppdrag genomför Högskoleverket för närvarande en översyn av situationen för de mindre språkdisciplinerna, i vilken bland annat ämnenas interna och externa samverkan kommer att belysas. I anslutning till detta kommer utredningen att ge förslag till hur ett ökat samarbete mellan närliggande ämnen, i syfte att stärka deras gemensamma bas, kan organiseras. Utredningens förslag presenteras vid årsskiftet 2002/03.

Att utveckla kvalitetssäkringen genom att externa examinatorer ges möjlighet att ge synpunkter och kommentarer på skriftliga tentamina och uppsatser på kandidat- och magisternivå anser Högskoleverket vara ett gott förslag. Det är dock tveksamt om detta är förenligt med högskoleförordningen. Högskoleverket har 1998 lagt ett förslag till regeringen om ändring av 6 kap. 10 § högskoleförordningen. Något regeringsbeslut i frågan har dock ännu inte fattats.

Vad gäller internationalisering föreslår bedömargruppen att de utvärderade lärosätena bör överväga att förstärka de internationella inslagen i utbildningarna genom att etablera fler bilaterala avtal inom Erasmus- och Nordplusprogrammen. Högskoleverket instämmer i bedömargruppens uppfattning.

Utifrån bedömargruppens erfarenheter i denna utvärdering vill Högskoleverkets uppmärksamma den nya magisterutbildningen med ämnesdjup som den historisk-filosofiska fakulteten vid Uppsala universitet planerar införa hösten 2003. Utbildningen avser att förbättra studenternas ämnesmässiga kunskaper genom att fokusera på utbildningens djup. Magisterutbildningen är ett gott exempel på fakultetens strävan att utveckla kvaliteten i de historisk-filosofiska utbildningarna och utformningen av den magisterexamen med ämnesdjup är väl värd att diskutera nationellt. Vidare anser Högskoleverket att Göteborgs universitets arbete med att integrera genusperspektivet i grundutbildningen är ett gott exempel på hur man kan arbeta med dessa frågor.

Forskarutbildning

Det är Högskoleverkets mening att, särskilt i små ämnesmiljöer som i antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi, bör utbildningsansvariga engagera biträdande handledare för att förstärka doktorandernas tillgång till adekvat handledning. Det skulle också minska sårbarheten med få tillgängliga handledare på forskarutbildningen.

Bedömargruppen har i sin rapport diskuterat att lärosätena numera kan införa licentiandantagning. Då forskarutbildningsreformen från 1998 skärpte kraven på att doktorander ska ha full finansiering vid tid för antagning skapar detta svårigheter för mindre ämnen att få tillräckligt antal deltagare på det högre seminariet. Antikens kultur och samhällsliv och egyptologi är dessutom ämnen som har svårt att erholda extern finansiering för doktorandanställningar. Licentiandantagning skulle lösa de mest akuta problemen med att antalet deltagare på det högre seminariet blir för få för att överhuvudtaget kunna genomföras. Dessutom kan fler motiverade studenter beredas möjlighet att bli antagna på forskarutbildningen med egen finansiering (studiemedel) än vad som är fallet med dagens krav på finansiering. Syftet med förslaget är inte att licentiandantagning ska ersätta den reguljära antagningen till forskarutbildningen, utan verka som en möjlighet för den enskilde studenten att kunna fortsätta sin grundutbildning till avslutad licentiatexamen och förhindra att den betydelsefulla seminarieverksamheten på forskarutbildningen upphör. I regeringens proposition Den öppna högskolan (prop. 2001/02:15, s. 86) påpekas att det är angeläget att det inte skapas en tvåstegsmodell där studenter regelmässigt först antas till studier för licentiatexamen för att sen eventuellt tillåtas gå vidare till studier för en doktorsexamen och att det är väsentligt att inga negativa konsekvenser för utbildningen till doktorsexamen uppstår. Högskoleverket vill understryka vikten av att högskolorna beaktar dessa förbehåll vid antagning till licentiatexamen.

Bedömargruppen för vidare fram att det är en god idé att etablera nordiska forskarskolor i de utvärderade ämnena. Höskoleverket instämmer i bedömargruppens synpunkter och uppmanar lärosätena att överväga sådant samarbete.

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Sedan januari 2001 har Högskoleverket arbetat med det regeringsuppdrag som innebär att samtliga utbildningar för generella och yrkesexamina ska utvärderas inom en sexårsperiod. Utvärderingen ska omfatta såväl grund- som forskarutbildning. När det gäller de generella examina utvärderas huvudämnet, dvs. utbildningar som ges t.o.m. kandidat- eller magisternivå. Samtliga lärosäten i landet som ger en viss utbildning ingår i en enskild ämnes- eller programutvärdering.

Utbildningarnas kvalitet står i fokus i utvärderingarna och syftet är följande:

- att bidra till institutionens, eller motsvarande, egna kvalitetsutveckling;
- att granska om utbildningen svarar mot mål och bestämmelser i högskolelagen och högskoleförordningen;
- att ge information till studenter inför valet av utbildning.

Högskoleverket granskar utbildningarnas kvalitet i ett helhetsperspektiv vad gäller förutsättningar, genomförande och resultat. De kvalitetsaspekter som ingår i verkets utvärderingar är framtagna i samarbete med lärosätena med utgångspunkter i högskolelag och högskoleförordning. Kvalitetsaspekterna för utbildningens förutsättningar är: student/doktorandgruppens rekrytering och sammansättning, lärarkompetens och möjligheter till kompetensutveckling, utbildningens mål, innehåll och organisation, bibliotek och övrig informationsförsörjning, lokaler och utrustning. I kvalitetsaspekterna för genomförandet ingår: studenternas och doktorandernas arbetsituation, lärarnas arbetsituation, utbildningens uppläggning samt examinationsformer. De kvalitetsaspekter för utbildningens resultat som granskas är: utvärdering och kvalitetsarbete, uppföljning och genomströmning.

Utvärderingsmodellen består av tre delar: en självvärdering som institutionen, eller motsvarande, genomför, platsbesök av en bedömargrupp, och författandet av en utvärderingsrapport samt en uppföljning. Bedömargruppens referensramar och värdegrunder utgör en viktig utgångspunkt i bedömningen. Mer information om det generella tillvägagångssättet kan hämtas från Högskoleverkets hemsida www.hsv.se.

I utvärderingen av grund- och forskarutbildning i antikens kultur och samhällsliv ingår fyra universitet: Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet samt Uppsala universitet. I utvärderingen av grund- och forskarutbildning i egyptologi ingår endast Uppsala universitet då detta lärosäte ensam svarar för grund- och forskarutbildning i ämnet på kandidat- och magisternivå.

Avgränsningar

Endast lärosäten som bedriver utbildning med syfte att avge kandidat- och magisterexamen ingår i utvärderingen. Samtliga här utvärderade lärosäten har kandidat-, magister-, licentiat- och doktorsexamensrätt. Både antikens kultur och samhällsliv, och egyptologi kan ingå som huvudämnen i olika utbildningsprogram såsom kulturvetarlinjen, kulturvetarprogrammet m.fl. Inget av dessa utbildningsprogram har ingått i utvärderingen.

Bedömargruppen

Utvärderingsuppdraget har genomförts av en grupp av ämnessakkunniga, kallad bedömargrupp samt en utredare på Högskoleverket som varit gruppens sekreterare. Bedömargruppen har haft en ordförande samt fem ledamöter varav en doktorand/studeranderepresentant:

Docent Lise Hannestad, Århus universitet, ordförande; 1:e bibliotekarie, fil.dr. Göran Bäärnhielm, Kungliga biblioteket i Stockholm; universitetslektor Paul John Frandsen, Köpehamns universitet; universitetslektor Signe Isager, Syddansk univesitet i Odense; universitetslektor Peter Ørsted, Köpenhamns universitet; doktorand Katarina Streiffert-Eikeland, Göteborgs universitet.

Högskoleverkets projektansvarige har varit utredare Joakim Palestro. Förutom vid platsbesöken har bedömargruppen sammanträtt vid fem tillfällen.

Genomförande

Med utgångspunkt i de uppgifter som redovisas i självvärderingarna, samt de intryck bedömargruppen givits vid platsbesök och de kompletteringar som lämnats till Högskoleverket, har bedömargruppen gjort en kvalitativ bedömning av de utvärderade lärosätenas grund- och forskarutbildning.

Institutionerna författade självvärderingsrapporterna under tiden januari till mars 2002. Platsbesöken genomfördes under perioden 27 maj till 6 juni 2002. Institutionerna hade under oktober 2002 möjlighet att kommentera de deskriptiva delarna i bedömargruppens rapport.

Vid platsbesöken träffade bedömargruppen fakultetsledning (dekanus), institutionsledning, ämnesansvariga, lärare och studenter på samtliga grundutbildningsnivåer samt doktorander och ansvariga för forskarutbildningen. Institutionernas självvärderingar och kompletterande material samt den information som framkom vid platsbesöket har fungerat som bedömargruppens underlag för bedömningen.

Disposition

Rapporten består av två delar: dels Högskoleverkets beslut och bedömning, dels den externa bedömargruppens yttrande. Bedömargruppens yttrande innehåller bedömargruppens samlade analyser och riktlinjer för bedömning samt intryck och rekommendationer för de utvärderade lärosätena. Institutionerna, eller motsvarande, behandlas i bokstavsordning. Därutöver finns en grundlig genomgång av de utvärderade ämnenas akademiska framväxt i Sverige. För innehållet i bedömargruppens yttrande svarar bedömargruppen. Högskoleverkets beslut och bedömning är verkets slutsatser av bedömargruppens yttrande.

Bedömagruppens rapport

Missiv

Till Höskoleverket

2002-10-15

Reg. nr 643-3592-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi vid svenska universitet

Höskoleverket initierade våren 2002 en utvärdering av grund- och forskarutbildningar i ämnena antikens kultur och samhällsliv samt egyptologi. För bedömningen anlätades en extern bedömaregrupp:

Docent Lise Hannestad, Århus universitet, ordförande
1:e bibliotekarie, fil. dr Göran Bäärnhielm, Kungliga biblioteket i Stockholm
Universitetslektor Paul John Frandsen, Köpenhamns universitet
Universitetslektor Signe Isager, Syddansk universitet i Odense
Universitetslektor Peter Ørsted, Köpenhamns universitet
Doktorand Katarina Streiffert-Eikeland, Göteborgs universitet

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått genom de utvärderade lärosätenas självvärderingar med bilagor samt genom platsbesök där vi samtalat med ledningen på fakulteten, ämnets ledning, lärare, handledare, doktorander samt studenter på samtliga nivåer.

Bedömare som har sin hemvist vid något av de utvärderade lärosätena har inte deltagit i bedömningen av sitt eget lärosäte.

Härmed överlämnas vårt yttrande till Höskoleverket.

För bedömaregruppen

Lise Hannestad
ordförande

Bedömargruppens riktlinjer för bedömning

Utvärderingsuppdraget har genomförts av en bedömargrupp av ämnessakkunniga där kvalitetskraven i Högskolelagens 1 kapitel (HL) och Högskoleförordning (HF) varit vägledande som grund för utvärderingen. Bedömargruppen har utifrån gällande utvärderingsmodell med självvärdering och peer review valt att kommentera de kvalitetskriterier där de utvärderade lärosätena antingen uppvisar brister eller är särskilt förtjänstfulla. Om någon kvalitetsaspekt inte är nämnd anses den vara väl uppfylld av de utvärderade lärosätena.

Antikens kultur och samhällsliv

Bedömargruppens samlade analys

Ämnet antikens kultur och samhällsliv är synkront med stora delar av övriga Europa inne i en övergångsperiod, som är präglad av förändringar i samhällets behov och önskemål om utbildningens struktur och mål. I Sverige synes den generella utvecklingen ha resulterat i en antagningsituation av studenter som är svår att förutsäga från år till år och därmed är det ekonomiska underlaget för institutionerna svårt att prognostisera. Sammankopplad med en oklar arbetsmarknad efter examen för såväl studenter som doktorander har detta medfört en stark ekonomisk press på lärarna och en mental press för studenter/doktorander. En tendens till en viss defaitistisk hållning som orsakats av denna press har bedömargruppen funnit på flera av de utvärderade lärosätena. Bedömargruppen vill dock framföra att lärosätena trots dessa svårigheter driver en aktiv akademisk verksamhet.

Det finns inget utbildningsprogram där antikens kultur och samhällsliv ingår som obligatoriskt ämne. Ämnet läses istället uteslutande som fristående kurs eller i undantagsfall som huvudämne på kulturvetarlinjen vid t.ex. Stockholms universitet. Det finns möjlighet att läsa ämnet maximalt fyra terminer på grundutbildningsnivån. Examinationsformerna på grundutbildningen varierar och kan exempelvis vara salskrivningar, gruppövningar, hemtentamina, muntliga presentationer och workshops. På kandidat- och magisternivå är skrivandet av vetenskapliga uppsatser den dominerande examinationsformen.

I forskarutbildningen ingår oftast 40–60 poäng kurser samt ett avhandlingsarbete på 100–120 poäng. I anslutning till grundutbildningen följer sedan för de få antagna doktoranderna fyra till maximalt fem års heltidsstudier på forskarutbildningen. Doktoranden kan också välja att skriva en licentiatuppsats och ta en licentiatexamen efter ca två år, som en etapp på väg till doktorsexamen. Då man i Sverige till skillnad från i Danmark inte har möjlighet att läsa antikkunskap på gymnasienivå, och ämnet i Sverige är så brett orienterat skapar det stora problem för studenterna att tillägna sig de kunskaper som behöver inhämtas på grundutbildningen. För att råda bot på situationen föreslår bedömargruppen följande möjliga förändringar av grundutbildningen.

Magisterkursen på en termin (20 poäng) kan med fördel utvidgas till två terminer (40 poäng) på bekostnad av ett biämne om 20 poäng i examen. På så sätt ges det breda antikämnet större möjligheter till fördjupade moment och större teoretiskt och metodologiskt djup i magisteruppsatsen som då bör bli 20 poäng istället för dagens 10. Detta system kommer att införas på hela historisk-filosofiska fakulteten vid Uppsala universitet år 2003.

Då bedömargruppen har haft ett flertal danska ledamöter, har gruppen ofta under sina diskussioner dragit paralleller till den danska universitetsutbildningen. I Danmark finns det inget ämne som är uppbyggt på samma sätt som antikens kultur och samhällsliv är i Sverige. Ämnet är istället uppdelat i två vetenskapliga discipliner: antikkunskap och klassisk arkeologi, medan antikhistoria som vetenskaplig disciplin ingår i ämnet historia. Till skillnad mot vad som är fallet i Sverige är antikkunskap ett gymnasieämne och flertalet studenter arbetar på gymnasieskolor efter sina universitetsstudier i antikkunskap. Klassisk arkeologi i Danmark är det som närmast liknar antikens kultur och samhällsliv, och den traditionella arbetsmarknaden utgörs av museer och universitet.

Svensk antikforskning har en stark arkeologisk tradition, icke minst inom bronsålder och etruskologi. I de nuvarande studieplanerna och lärarnas forskningsprofil inom antikens kultur och samhällsliv syns en klar övervikt av arkeologiskt präglade delar av ämnet. Sammanslagningarna av instituterna i Uppsala och Lund med arkeologi (i Uppsala också med egyptologi) förstärker denna riktning, vilket innebär att antikhistoria hamnar i en mer utsatt position. Samtliga institutioner betonar dessutom att de strävar efter att öka både de innehållsmässiga och metodologiska arkeologiska ansatserna i utbildningen. Ett formaliserat samarbete i grund- och forskarutbildningen mellan en antikhistorisk del inom historieämnet och antikämnets arkeologiska inriktning skulle kunna innebära att antikhistorien uppvärderades. Detta skulle möjligen också vidga studenternas möjligheter på arbetsmarknaden. Detta bör dock ske på lång sikt och bedömargruppen är medveten om att det inte är konfliktfritt att närma sig denna lösning på grund av de disciplinära gränserna i Sverige.

Arkeologiskt fältarbete bör ingå som obligatoriskt moment i grundutbildningen. Detta kan lättast lösas genom ett större samarbete med arkeologi och de svenska instituten i Rom, Aten och Istanbul.

Vad gäller forskarutbildningen har forskarutbildningsreformen från 1998 förändrat förutsättningarna för utbildningens genomförande. Reformen innebar att varje antagen doktorand ska ha finansiering. Den kan beroende på resurstillgången bestå av utbildningsbidrag eller doktorandanställning bekostad av fakultetsmedel eller externa medel. Även den som kan visa att han/hon kan bekosta sin utbildning på annat vis, t.ex. med privata resurser, kan antas. Reformen har lett till en minskning av antalet nyantagna forskarstuderande. Det totala antalet doktorander i antikens kultur och samhällsliv i landet kommer framöver att uppgå till ca 15–20, om inte extern finansiering erhålls. Antalet doktorander blir då i stort sett detsamma som antalet i Danmark. Det minskade antalet doktorander innebär dock att modellen med högre seminarier, som varit en av de mest betydelsefulla utbildningsarenorna för doktorander, inte kan upprätthållas i framtiden. För att råda bot på detta har några av de utvärderade institutionerna inlett samtal för att samverka med närliggande ämnen inom fakulteten (främst arkeologi), och

uttryckt önskemål om en nationell forskarskola i ämnet. Forskarskolan skulle också kunna tänkas ha en nordisk rekrytering. Samtliga institutioner skulle framöver fortfarande ha doktorandutbildning inom den egna institutionen, men en del av utbildningen skulle försiggå i ett gemensamt, gärna nordiskt kursutbudsnätverk. Då universitetens möjligheter att själva finansiera post doc- och doktorandanställningar är begränsad anser bedömargruppen att institutionerna i högre grad än vad som är fallet idag bör söka externa medel från forskningsråden för detta ändamål.

För att ge fler högt motiverade studenter möjlighet att fortsätta på forskarutbildningsnivå än vad som är fallet idag kan institutionerna numera även införa licentiandantagning. På så sätt kan antalet forskarstuderande i det högre seminariet öka och fler motiverade studenter kan fördjupa sig i ämnet inom ramen för studiemedel (4+2 år). Den kritik som framförts mot licentiandantagningen är att arbetsmarknaden för licentiater inom ämnet är begränsad. Bedömargruppen anser ändå att metoden är väl värd att pröva. Förutsättningen är då att licentiexamen ses som en attraktiv kort forskarutbildning.

Möjligheter till en biträdande handledare, verksam utanför institutionen bör noggrant övervägas på samtliga utvärderade institutioner. Detta bör vara ett krav som doktoranderna kan ställa på den utbildningsansvariga fakultetsnämnden. Samtliga doktorander bör även ges möjlighet att inom sin utbildning pröva på att undervisa på grundutbildningen. Likaledes bör samverka med det omgivande samhället stärkas. Bedömargruppen anser det vara en avgörande faktor för utbildningen att doktorander under sin utbildning ges tillfälle att föra ut sina resultat till en bred allmänhet. Om finansiering för detta saknas bör undervisningen och samverkansuppgiften istället ge ett antal poäng på forskarutbildningen. För att inte förlänga doktorandens utbildning bör undervisningen vara koncentrerad till andra eller tredje året. Detta kommer även grundutbildningen till godo.

För att utveckla kvalitetssäkringen av både grund- och forskarutbildningen kan förslagsvis några av läskurserna examineras av examinator som till sin hjälp har en extern censor så som är fallet i Danmark. Detta kan även prövas på uppsatser på kandidat- och magisternivå för att få två av varandra oberoende yttranden över uppsatsens kvalitet, och för betygssättning. Det förutsätter dock att någon form av ekonomisk ersättning utgår för arbetet.

Det är bedömargruppens intryck att det internationella inslaget i utbildningen i antikens kultur och samhällsliv kan utvecklas och förbättras. De två svenska instituten i Aten och Rom har hitintills anordnat en av studenterna populär D-kurs. D-kursens nuvarande form har utvecklats från ett beslut från 1969 av instituten där man gav samtliga fyra universitet en möjlighet att delta i en gemensam akademisk kurs. Detta nationella samspel är troligen unikt inom det svenska universitetsväsendet. I praktiken är dock intentionerna år 1969 idag förändrade. Det är långt ifrån samtliga studenter som har möjlighet att finansiera en studieresa till något av de två instituten. Bedömargruppen har vidare funnit att institutionerna i liten utsträckning

har ingått bilaterala avtal inom ramen för det europeiska Erasmus-Socrates-programmet för mobilitet och utbytesstudier av studenter och doktorander. Institutionerna verkar inte heller ha engagerat sig i Nordplusprogrammet. Det är bedömarens mening att institutionerna bör förstärka sina ansträngningar inom detta område.

Bedömarens grupp är bekymrad över det alltmer minskade samväret mellan ämnena antikens kultur och samhällsliv och de klassiska språken. För att upprätthålla en miniminivå i fråga om kunskaper i de klassiska språken bör ämnet upprätta ett organiserat samarbete med de klassiska språken, främst i grundutbildningen, men på sikt även i forskarutbildningen.

Antikens kultur och samhällslivs akademiska framväxt i Sverige

Antikens kultur och samhällsliv är det gemensamma namnet på ett ämne som idag kan läsas vid fyra av Sveriges universitet: Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm. Den kronologiska tidsramen för ämnet omfattar en period som tar sin början i den äldre stenåldern och ser sitt slut i 500-talet e.Kr. Ämnets titel kan för en icke invigd skapa en viss förvirring då ordet *antiken* traditionellt står för en historisk epok som tar sin början med de första historiska skrifterna som nedtecknades någon gång under mitten av 700-talet f.Kr. och får ett slut i och med det västromerska rikets upplösning på 400-talet e.Kr. Men oavsett kronologiska ramar så är det ändå just med denna epok som grunden till dagens *antikens kultur och samhällsliv* lades och byggdes vidare till att motsvara ett ämne med en idag mycket större bredd. Den antika eran kan ses som ämnets zenit då intresset för just denna tid är, och – sedan århundraden tillbaka – har varit mycket stort.

Det stora intresset för antiken är inte något specifikt för just vår moderna tid utan går att spåra långt tillbaka i historien. I vår svenska historia omnämns drottning Kristinas (1626–89) intresse för den klassiska perioden och under sin levnad lyckades hon också att samla ihop en ansevärd mängd antikviteter.

Något senare finner man i Karl XII:s armé en person som visat den antika perioden stort intresse. Det är en officer vid namn Cornelius Loos (1686–1738) som under de kungliga truppernas belägring i Bender gjorde en inventering av Egypten och Främre Orienten. Han kom bl.a. att besöka Palmyra där han med stor skicklighet lyckades illustrera platsens välbevarade ruiner.¹

Men kanske är det i första hand Gustav III (1746–92) som spelat den viktigaste rollen i förmedlandet av den antika världen till den svenska nationen. Genom att ge sig ut på en ettårig resa till Italien där han kom att besöka både Rom och Pompeji kunde han själv bilda sig en uppfattning om den antika kulturen.² Kanske var det också just under denna resa som idén om en svensk

---

¹ Billing & Billing 1981; Westholm 1985.

² Olausson 1998.

utgrävning i området väcktes. I vilket fall som helst var det under Gustav III:s regering som den första svenska utgrävningen på antik mark kom att äga rum på självaste Forum Romanum. Alltsedan dess har svenska arkeologer återvänt dit ända fram till dags dato.³ Gustav III kom även att återuppta drottning Kristinas arbete med att sammanställa en antiksamling. Dessvärre hade antikviteterna under Kristinas regim kommit att utsättas för splittring både genom hennes resa till Rom år 1654 och genom den stora slottsbranden som härjade i Stockholm 1697. Efter Gustav III:s död 1792 kom hans tidigare privata samling att visas för offentligheten på det kungliga slottet i det museum som idag går under benämningen Gustav III:s Antikmuseum.⁴

Första försöken till svensk forskning som baserats på ett antikt material går ännu längre tillbaka i tiden. Det är svårt att säga exakt när, men man vet att redan på 1500-talet tog man del av de historiska källorna. Då var det primära målet att försköna bilden av de nordiska folkens historia. Till denna väl så vinklade forskning hör bl.a. bröderna Johannes och Olaus Magnus. Johannes Magnus som var ärkebiskop i exil skrev 1554 *Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus* där han på basis av de antika grekiska författarna (Homeros, Herodotus, Diodorus, Justin, Orosius, Procopius och Jordanes) gör en fri tolkning och som omsätts i ett förskönande av Goter, Geatas och Skyter, som han ansåg vara det svenska folkets förfäder.⁵

Även hans bror Olaus Magnus (1490–1557) kom att använda sig av de antika författarna i syftet att försköna de nordiska folkens förflutna/bakgrund i sitt verk *Historia de gentibus septentrionalibus*, 1555. Kanske bör dessa båda forskningsinsatser behandlas som fristående företeelser då de varken var knutna till universitetet eller visar förmåga att kritiskt ta ställning till den information som ligger till grund för deras forskning. I övriga fall visade de som ansvarade för undervisning och forskning i det klassiska området – dock något senare, dvs. runt mitten av 1600-talet – god förmåga till kritisk granskning och kritiskt omdöme. Här bör man påpeka att det klassiska området omfattade både ämnets realia och forskning baserad på tolkningar av de antika skrifterna. Bland dessa mer kompetenta förmågor bör nämnas Edmund Figrelus, även känd under sitt adliga namn Gripenhielm (1622–1675) som kom att bli professor i historia (1650–1657). Hans avhandling *De statu illustrum Romanorum* anses fortfarande läsvärd och består av 38 väl genomarbetade kapitel som belyser de antika författarnas syn på antika skulpturer och deras funktioner. Anmärkningsvärt är dock att det inte finns några referenser till den då existerande och ännu intakta skulptursamlingen som sammanförts av drottning Kristina men, som tidigare nämnts, kom att splittras av flera skäl. Den av drottning Kristina personligen inbjudna gästforskaren Johannes Schefferus (1621–1679) kom även han att i stor utsträckning bidra

---

³ Nylander 1989.

⁴ Leander Touati 1998.

⁵ Brunnsåker, 1976, 20.

till utformningen av det nya svenska universitetets profil. Han var ursprungligen från Strasbourg där han kom att inleda sina studier. Även Leiden blev för honom en plats för vidare studier, och när han med tiden blev verksam i Uppsala blev han tilldelad den Skytteanska professuren⁶ i ämnet vältalighet och statskunskap, 1648–1679. Hans största insatser för det svenska universitetsväsendet var att han lade grunden till en mer kritisk syn på de klassiska språken, speciellt på texterna och textutgivningen, men han kom även att bidra med några högt uppskattade arbeten inom området realia. Både Gripenhielms och Schefferus arbeten anses spegla en för den tiden beundransvärd precision och metodologisk medvetenhet. Det bör dock nämnas att den antika materiella kulturen aldrig bearbetades på något annat vis än just via de antika texterna, och i detta hänseende är de båda typiska exempel på den humanistiska vetenskapen under 1600-talet – *realfilologin* i sin striktaste bemärkelse – som trots sina begränsningar besatt en mycket hög vetenskaplig standard.⁷

Det följande seklet visar prov på mer än bara filologisk kompetens i och med de första pionjärernas åtagande att göra ett försök till en inventering av den klassiska världens materiella lämningar. Till en början utförs detta i en ganska blygsam skala men utvecklas alltmer under slutet av 1800-talet till att omfatta ett mer systematiskt studium. I denna internationella skara av pionjärer finner vi bl.a. Jacob Spon (1647–1685) som myntar termen *arkeologi* med ett ord hämtat från Thucydides, som sålunda blir synonymt med studiet av antika lämningar. Till samma grupp kan även räknas Bernard de Montfaucon (1655–1741), George Wheler som var kollega med Spon, greve de Caylus (1692–1765), *The Sociæty of Dilettanti* grundat år 1733, James Dawkins och Robert Wood (Palmyra 1753), James Stuart och Nicholas Revett (Athen 1751–1754) Johann Joachim Winkelmann (1717–1768), kardinal Alessandro Albani (1692–1779), Richard Chandler, Paris, Charles Marie Francois de Nointel, Auguste de Choiseul-Gouffier (1752–1817), Le Roy och lord Elgin. Dessa kan kanske anses vara sin tids mest hängivna den materiella kulturen tillhörande den antika världen; och deras arbeten, såväl skriftliga som resultatet av ett idogt insamlande av antikviteter, kan vi än idag ha stor nytta av. Det är i och med dessa personer som en ny syn på de antika fynden och lämningarna nu tar sin form. Istället för att som tidigare gräva ut det antika materialet i syftet att fylla ett privat behov hos någon antiksamlare är tanken nu att få fram ett material som kan ge vetenskapliga svar på frågor om en svunnen tids verklighet. Detta nya koncept kom dock inte att anammas av alla.

En viktig roll spelade de utrikes studieresorna. Motiver till att företa sig en långväga resa varierade från fall till fall beroende på resenärens inriktning. För Sverige är den kanske mest kände resenären Carl von Linné som dessvärre inte ägnade sig lika mycket åt att dokumentera människans kultur och utveckling som åt studierna över flora och fauna. Men det fanns andra svenskar

⁶ Professuren som uppkallats efter Johan Skytte (1577–1645) grundades i Uppsala 1622 och är den äldsta ännu existerande professuren i världen. Källa: www.statsvet.uu.se

⁷ Brunnsåker 1976, 20–21.

som reste i Medelhavsländerna och med ett intresse som var mer fokuserat på humaniora. Bland dessa kan nämnas Michael Eneman (1676–1714), Jacob Jonas Björnståhl (1731–1779) och Adolf Fredrik Sturtzenbecker (1757–1784) som alla kom att besöka ett flertal antika platser. Dessa tre lyckades inhämta kunskap om den antika civilisationen på ett mycket skickligt vis och ger alla exempel på god forskningsanda. Tiden som följde därefter fram till 1860 kan därför beskrivas som en nedgångsperiod då ämnet saknade den klarsynthet som Schefferus och Figrelius bjöd på och dessutom saknade nu ämnet den kreativa nyfikenhet som 1700-talets resenärer kom att stå för.

Under 1860-talet genomförs dock en radikal attitydförändring gentemot den klassiska arkeologin. I Uppsala var vid denna tid Carl-August Walberg (1827–74) ”Höijersk Adjunct i Grekiska språket och litteraturen”. Han fick via ett statsanslag möjligheten att realisera en resa som gjorde honom till den förste svensk som utfört en seriös och regelrätt studie över ämnet klassisk arkeologi och hans arbete kom dessutom att resultera i den skriftliga rapporten *Reseberättelse ingifven till Consistorium Academicum*, Uppsala universitets årsskrift 1864. Walbergs 16 månader långa resa där – han tog del av både arkeologiska platser, museisamlingar och föreläsningar på olika europeiska universitet – kan ses som ett pionjärarbete, och var smått banbrytande inom den klassiska arkeologin i Sverige. Men den som kom att introducera det som ett akademiskt ämne var den talangfulle unge professorn i grekiska, Einar Löfstedt d.ä. (1831–1889). Han kom att påverka ämnet mycket bl.a. genom sina kurser i klassisk arkeologi (*The Encyclopaedia of classical archaeology*), men hans största insats var nog att han kunde förmedla ett kritiskt tänkande i studiet av det grekiska språket. Han utformade en grammatik som kom att användas av studenter i flera generationer. Själv blev han aldrig professor i klassisk arkeologi men satte otvivelaktigt sin prägel på de kommande professorerna, och indirekt på ämnet som helhet, då de blivande professorerna – studenter på den tiden – aktivt deltog i en undervisning utformad i den Löfstedtska andan. Det var också under hans handledning som de första svenska doktorsavhandlingarna baserade på renodlat arkeologiska ämnen publicerades. Bland dessa finns den förmodligen första svenska analysen av grekiska vaser, genomförd år 1877 av N. G. Westin. På tur stod Hugo Bergstedt, som efter sin doktorsdisputation 1881, som förste svensk, fick titeln docent i klassisk arkeologi.

Bland studenterna fanns vid denna tid ett stort intresse för det antika Grekland men även det antika Rom och för att bredda sig reste många av dem till Tyskland för att inhämta mer kunskaper inom området klassisk arkeologi. Flera av dem fick också möjligheten att med egna ögon beskåda de bägge kulturernas antika monument på plats.⁸

En av dessa studenter var Sam Wide (1861–1918) som med sin avhandling *De Sacris Troizenorum, Hermionensium, Epidauriorum* från år 1888 uppvisade

---

⁸ Brunnsåker 1976, 25.

stor förmåga till självständig och nytänkande forskning. Med sin mångfacetterade forskning ansågs han vara bäst lämpad att år 1909 tillträda som den förste professorn i det nya ämnet *Klassisk fornkunskap och antikens historia* vid Uppsala universitet.⁹ Denna första svenska professur kan ses som resultatet av flera led i en akademisk utveckling där fokus från början låg på renodlade filologiska studier, men där det efterhand uppkom ett allt mer utpräglat behov av någonting annat då kunskaperna om antiken hade ökat, inte med hjälp av antika skrifter utan med hjälp av den materiella kulturen som de många utgrävningarna hade resulterat i.

Ämnet kom nu att inkludera de flesta aspekter inom ämnet med undantag av de rent filologiska studierna. Det nya ämnets kronologiska ram fick nu en stor spännvidd och tog sin början i den paleolitiska eran och sträckte sig ner till ca 500-talet e.Kr. Med denna generösa kronologi kunde man välja antingen ett förhistoriskt eller historiskt inriktat ämne. Även det geografiska rummet gav stora valmöjligheter då den enda begränsningen var att studieområdet skulle inbegripa en plats som ingick i det stora område som på något vis kommit i kontakt med Medelhavskulturerna. Denna definition av ämnet blev något typiskt för Sverige då det på andra platser var brukligt att dela in ämnena i olika fack som t.ex. arkeologi, konsthistoria, historia etc. Det bör dock här tilläggas att trots alla friheter som ämnet bjöd på fanns det en indelning, nämligen i en text- och en materialbaserad inriktning.¹⁰

Som student hade Wide skaffat sig goda tyska kontakter och dessa utvecklades med tiden till ett samarbete med det Tyska institutet i Aten där han tillsammans med bl.a. Dörpfeld grävde ut Akropolis västra sluttning.¹¹ Tillsammans med Lennart Kjellberg¹² (1857–1936) grävde han (1894) på Kalauria (dagens Poros) som kunde genomföras med tillstånd från Tyska institutet i Aten. De genomförde även arkeologiska undersökningar i Aphidna i norra Attika. I den korrespondens som Wide hade med Oskar Montelius skildras svårigheten i att få ett arkeologiskt projekt finansierat¹³, intressant nog ett problem som än i våra dagar är en av de största orsakerna till dagens blygsamma utgrävningsaktivitet. Trots vissa finansiella problem så ägde ett antal andra svenska utgrävningar rum vid denna tid. Hit hör Asine (1922–30), Dendra (1926–39), Berbati (1935–38), Asea (1936–38), Messenien (1926–36) och Cypern (1927–31)¹⁴ och denna ökade utgrävningsverksamhet är nog huvudorsaken till att avhandlingar och andra arbeten nu nästan uteslutande kom att skrivas utifrån ett arkeologiskt perspektiv.¹⁵

---

⁹ Brunnsåker 1976, 24.

¹⁰ CSA 2000, 198.

¹¹ CSA 2000, 197.

¹² Lennart Kjellberg kom med tiden att bli Sam Wides efterträdare som professor vid Uppsala universitet där han satt i fyra år (1918–1922). (Brunnsåker 1976, 27.)

¹³ CSA 2000, 197.

¹⁴ Styrenius 1974, Hägg, kommande, Åström et al. 1994.

¹⁵ CSA, 2000, 198.

Samma år som Wide tillträder den första professuren i Uppsala tillsätts Martin P:son Nilsson (1874–1967) på den andra professorsstolen, nämligen vid Lunds universitet. Flera år senare (1935) tillsätts Axel Boëthius (1889–1969) på den tredje stolen, nu i Göteborg, och 1948 får även Stockholm en professur där Gösta Säflund (1903–) kom att sitta på den fjärde stolen, som till en början betecknas *Viktor Rydbergsprofessuren i klassisk språkvetenskap och kulturforskning* men där det språkliga inslaget snart försvann samtidigt som latinet fick en egen professur.¹⁶

Då man nu hade inrättat professurerna i det nya akademiska ämnet ansåg man nu också att behovet av att inrätta ett arkeologiskt institut var påtagligt. Man var väl medveten om att ett stort antal utländska vetenskapliga institut redan var inrättade i Rom. Dessa hade skiftande inriktningar som bl.a. antikvetenskap, konstvetenskap, historia och andra humanistiskt inriktade ämnen. Valet kom att stå mellan ett inrättande av ett institut i Rom eller i Aten. Efter diverse överväganden beslöt man bl.a. på kung Gustav VI Adolfs initiativ att institutet skulle inrättas i Rom.¹⁷ Sålunda grundades det första svenska institutet 1925 och den självklare styrelseordföranden blev den arkeologiskt intresserade och dessutom aktive svenske kungen. Det främsta syftet med institutet var att främja antikvetenskapen och utöver detta skulle det även ”tjäna den humanistiska forskningen och konstens intresse”. Året därefter, 1926, tillsätts Axel Boëthius som institutets förste föreståndare. Samma år anordnas även den första kursen i arkeologi och här kan tilläggas att man på institutet redan från dess grundande haft som profil att prioritera akademisk undervisning i lika hög grad som forskning.

Det tog flera år innan man till slut beslöt att inrätta ytterligare ett institut. Tankarna på ett institut i Aten fanns kvar sedan 20-talet och valet föll sig naturligt. År 1948 invigdes det svenska institutet i Aten och att detta skedde mitt under inbördeskriget där kan tillskrivas den svenska fältarkeologins insatser i Grekland under mellankrigstiden och de svenska Röda kors-insatserna under andra världskriget. Dess förste permanente föreståndare var Åke Åkerström.

Som nämnts bedrevs det ett flertal arkeologiska utgrävningar under 1920- och 30-talen. Många av dessa kom med tiden att återupptas som arkeologiska undersökningsområden. På 50-talet intensifierades den svenska Cypernexpeditionen och fynden från dessa utgrävningar kom att ligga som grund för det nya Medelhavsmuseets samlingar i Stockholm.¹⁸ Efter kriget börjar man även undersöka andra områden förlagda i Etrurien, som San Giovenale (1956–63), Luni sul Mignone (1960–63) och Aquarossa (1966–75).¹⁹ Fenomenet med

---

¹⁶ CSA 2000, 197.

¹⁷ Anledningen till att valet föll på Rom kan förklaras med att Johan Bergman sedan 1898 bedrivit historisk-arkeologiska sommarkurser i Rom och 1909 kom även Wilhelm Lundström, professor i latin, att förlägga en av sina latinkurser till Rom. Se vidare i CSA 2000, 198.

¹⁸ Vessberg 1961; Styrenius 1994.

¹⁹ Östenberg 1976, 84–93, 98–100.

ett ökat arkeologiskt engagemang som redan tidigare hade skett sker även nu då detta uppmuntrar studenter till att aktivt kunna delta i fältarbete men framförallt kom dessa utgrävningar att påverka studenterna i deras val av avhandlingsämne. Många studenter fick nu också möjligheten att delta i ett arkeologiskt projekt och bland dessa anses Asine och Aquarossa vara bland de mest lyckade. Av de fyra institutionerna i Sverige ser man att mer än 50 procent av disputationerna baserar sig på material från dessa två platser.²⁰

Med tiden kom ämnet *klassisk fornkunskap och antikens historia* att 1969 byta namn till *antikens kultur och samhällsliv*. Anledningen till detta var bl.a. att man ville understryka att ”fornkunskapen”, i bemärkelsen ”fornsaksstudiet”, inte var ett mål i sig utan ett medel att nå ökad kunskap om de antika kulturerna och deras samhällen.²¹ Men man ville också minska utbildningstiden för doktoranderna (genom att slopa kravet på studier i grekiska och latin²²) och även göra studierna mer lämpade för en möjlig framtida yrkesverksamhet. Man ansåg också att det var dags att byta namn på ämnet då det gamla ansågs föråldrat och i alltför hög grad knöt an till ett elitistiskt och historiskt tänkande, och dessutom ansågs ämnets titel associeras med något alltför förnämt och onyttigt. Det nya ämnet bjöd istället på det motsatta och utmärkte sig genom att ha en mer modern inriktning med många möjligheter. Då det fanns invändningar att detta skulle skapa vissa identifikationsproblem för ämnet²³ ur ett internationellt perspektiv beslutades att ämnet skulle ha kvar sin gamla titel på engelska.

Med facit i hand kan man nu se att trots försök till rationalisering uteblev en ökande genomströmning bland studenterna och dessutom var de nu sämre rustade ett gå en alternativ yrkesroll till mötes då de utan de klassiska språken kom att stå utan möjligheter att undervisa på landets gymnasier.²⁴

Under åren som gått efter 1909 då den första professuren inrättades och fram till 1999²⁵ har 102 disputationer ägt rum på landets fyra institutioner. Av dessa kommer 30 från Göteborg, 29 från Lund, 13 från Stockholm och 30 från Uppsala. Av dem har en doktor från Göteborg, sju från Lund, två från Stockholm och sexton från Uppsala blivit professorer i Sverige. Mycket intressant är att perioden före reformen 1969 endast producerade 34 avhandlingar. Denna siffra ska jämföras med den hälften så långa perioden efter reformen som visar på en dubblerad insats, dvs. 68 avhandlingar. Anledningen är som ovan nämnts inte snabbare studier utan ett ökat studentunderlag. Med det ökade studentunderlaget som inte kunde följas upp med förstärkta lärarsatser, men med flera administrativa uppgifter bland personalen på institutio-

---

²⁰ CSA 2000, 199.

²¹ Bergquist och Gierow 1987, 9.

²² CSA 2000, 199.

²³ Lindberg & Nilsson 1996:II:110f.

²⁴ CSA 2000, 200.

²⁵ Uppgifter baserade på en artikel ur CSA från år 2000.

nera, så blev resultatet en minskad forskning bland doktorer och professorer som fick överlåta detta på doktoranderna.²⁶

Hela perioden visar däremot upp en entydig bild av disputationsämnena där ämnena i första hand är arkeologiskt eller konsthistoriskt inriktade; ca 30 procent av alla disputationer baserar sig i huvudsak på litterära, epigrafiska eller numismatiska källor. Av de 30 mer historiskt inriktade avhandlingarna tillhör 17 av dem perioden före 1969, och 13 efter reformen, och av dessa tillhör 5 av dem 1990-talet. Även om inte den historieinriktade delen haft ett så stort underlag bland avhandlingarna så har ämnet hela tiden haft en jämn tillströmning och verkar t.o.m. öka en aning. Bland de fem avhandlingarna från 90-talet baserar sig en på ett mykenskt material, tre på grekiska texter och en på det romerska riket. Med de ökande utgrävningsinsatserna på 1980-talet fick avhandlingsämnena som tidigare nämnts ett större arkeologiskt fokus.

60 procent av avhandlingarna behandlar förhistoriska, men även historiska perioder (dvs. före och efter 700 f.Kr.) Man har en benägenhet att föredra östra Medelhavsvärlden där Magna Graecia räknas som väst. Med Paul Åström fick Göteborgs institution en stark anknytning till Cypern och under hans tid som professor (1969–1994) kom 14 avhandlingar upp för disputation, alla med cypriotisk anknytning. Annars hade inte Göteborg så många historiska avhandlingar, Lund hade bara 1 efter 1969 och Uppsala sammanlagt ca 47 procent. Som mönster är det tydligt att man både i Göteborg och i Uppsala föredragit den östra Medelhavsvärlden. I Lund och Stockholm får valet av område inte så stor betydelse. Kanske kan detta förklaras med att här har professorernas intresseområden varierat i högre grad. Trots att doktoranderna står fria i sitt val av avhandlingsämne så är det fortfarande ett tydligt drag att det arkeologiska materialet är att föredra framför det historiskt orienterade och de inte ens existerande filologiskt baserade ämnena. Ett annat tydligt mönster i avhandlingarna är att man överlag tenderar att undvika teoretisk förankring, detta är inget specifikt för just svensk forskning inom klassisk arkeologi utan ett generellt internationellt drag.²⁷

Av de fram till 1999 färdigställda avhandlingarna är 58 procent skrivna av män och 42 procent av kvinnor. Den första avhandlingen i ämnet som gjorts av en kvinna är skriven av Birgitta Tamm, år 1963. Den ovan nämnda procentuella andelen kom dock att fluktuera från en tid till en annan. Efter reformen 1969 sker en ökning av de kvinnliga doktorerna som nu hamnar på 57 procent. Detta kan även speglas i den alltmer kvinnliga dominansen både i undervisning och tillsättningen av forskningstjänster där 55 procent består av kvinnor och 45 procent av män. Exakt samma förhållande hittar man i könsfördelningen bland de år 1999 (74 stycken) inskrivna doktoranderna.

---

²⁶ Wikander & Wikander 1995, 197.

²⁷ Se artikeln i CSA 2001 av Johannes Siapkis där han uppmanar till gemensamma teoretiska diskussioner inom den klassiska arkeologin som möjliggör kritiska reflektioner över ämnets egentliga syfte och sålunda minimerar de i dagsläget alltför neutrala forskningsresultaten.

Med denna introduktion vill bedömargruppen avslutningsvis belysa de båda svenska institutens verksamheter som har kommit att forma ett alternativt akademiskt forum till de fyra institutionernas forskning och undervisning.

Båda instituten sorterar under Utbildningsdepartementet och finansieras med statliga medel. Detta innebär också att ordförande i styrelsen utses av regeringen och institutionernas räkenskaper är underställda revision av en av regeringen utsedd revisor. De har tillsammans med Forskningsinstitutet i Istanbul gemensamt kansli med säte i Stockholm,

Institutet i Aten är en stiftelse vars primära mål är att "... befrämja utforskandet av Greklands antika kultur, att förmedla kunskap om denna och därmed berika vår egen kultur samt att stimulera och understödja kulturutbyte mellan Sverige och Grekland".²⁸ Det kan även enklare definieras med orden – forskning, utbildning och kulturverksamhet. Detta är även institutet i Roms huvuduppgift där man värnar om att den akademiska undervisningen ska prioriteras lika högt som forskningen. Man vill också främja antikvetenskap och konstens intresse.

Båda instituten kan beskrivas som kulturinstitut med verksamma forskare och studenter. I både Rom och Aten erbjuds de båda grupperna möjligheten att via stipendier vistas på instituten och arbeta med sin forskning på ett mycket fokuserat vis då de förutom att hjälpa till med olika typer av tillstånd, dessutom kan erbjuda två väl fungerande bibliotek. I Rom har forskningsmöjligheterna stärkts ytterligare genom den fond som instiftades 1979 av familjen Rausing i syfte att främja humanistisk forskning. Detta har resulterat i att institutets forskning breddats och detta har kunnat fortsätta då även Utbildningsdepartementet tillfört medel för en vidgad verksamhet. Även institutet i Aten finansierar en viss del av forskningen som går utöver den ordinarie tjänsteanpassade med externa medel.

Genom åren har de båda instituten varit involverade i ett antal arkeologiska projekt. Institutet i Rom har sedan 50-talet ett antal större projekt på gång i Sydetrurien: San Giovenale, Luni och Aquarossa. Här har man försökt att kartlägga den etruskiska kulturen genom att använda sig av alternativa frågeställningar med boplatsarkeologin som utgångspunkt. Då genomförde man även, precis som under de två efterföljande decennierna (60-talet och 70-talets första hälft), en massiv utgrävningskampanj. I mitten på 70-talet började man i huvudsak ägna sig åt bearbetning. Förutom de två sista egentliga utgrävningskampanjerna i Aquarossa (1975 och 1978) har fältarbete som utförts efter 1975 i huvudsak handlat om att förtydliga vissa aspekter som har relevans för det påföljande publiceringsarbetet. I huvudsak har dessa bestått av punktgrävningar och inventering av områden. Institutet har i dagsläget två pågående och planerade arkeologiska projekt: ett vid Nemi-sjön som är

---

²⁸ Stiftelsens första paragraf i stadgarna.

ett nordiskt samarbetsprojekt, och ytterligare ett som är förlagt till Pompeji. Institutet bedriver också konstvetenskapliga och tvärvetenskapliga projekt.

Institutet i Aten har en lång utgrävningstradition. Många av de äldsta svenska utgrävningarna i Grekland genomfördes redan innan institutet grundades men kom med tiden att hamna under institutets regi.²⁹ Svenska arkeologiska utgrävningar har ägt rum i Aphidna (norra Attika), Asea (Arkadien), Asine (Argolis), Berbati (Argolis), Chania (Kreta), Dendra och Midea (Argolis), Kalaureia (dagens Poros), Malthi/Svenska Messenienexpeditionen och i Paradeisos (Trakien). Idag har institutet förlagt sina pågående utgrävningar till två av dessa platser (Midea och Kalaureia). Man utför också en georadarundersökning i Asea (Arkadien). I Aten genomförs även bearbetning och publicering av följande arkeologiska platser:

- Asine – slutarbete med det geometriska materialet från Karmaniol och pågående publiceringsarbete från Barbouna;
- Berbati – publicering från Pyrgouthi och färdigställandet av inventeringsresultaten för Mastos under hösten;
- Chania – slutförandet av flera volymer med material från de gamla utgrävningarna;
- Midea – kontinuerlig bearbetning.

Otvivelaktigt är de båda instituten till stor nytta för ämnet *antikens kultur och samhällsliv* sett ur både undervisnings- som forskningsperspektiv. Det är bedömarens bestämda mening att det givande samarbetet mellan de fyra svenska institutionerna och instituten i Rom och Aten utvecklas ännu mer, och att institutskurserna ges en tryggad plats i utbildningssystemet. Att genom självsyn tillägna sig kunskaper om de antika monumenten är en väsentlig del i en antikvetenskaplig utbildning.

---

²⁹ Malthi/svenska Messenienexpeditionen kom dock aldrig att utforskas av Svenska institutet i Aten .

De utvärderade lärosätena

Göteborgs universitet

Institution: Klassiska institutionen

Antal lärare år 2001: 6

Professorer: 2, varav 1 professor emeritus som handleder 12 doktorander

Docenter: 2

Övriga disputerade lärare: 3

Könsfördelning, lärare: 5 kvinnor, 1 man (professor emeritus)

Aktiva doktorander år 2001: 23

Antagna doktorander ht 2001: 2 kvinnor

Könsfördelning, doktorander: 10 män, 13 kvinnor

Antal disputationer 1998–2001: 2

Helårsstudenter på A-nivå år 2001: 46,5

Helårsstudenter på B-nivå år 2001: 21,5

Helårsstudenter på C-nivå år 2001: 10

Helårsstudenter på D-nivå år 2001: 9,75

Könsfördelning, studenter: 73 procent kvinnor, 27 procent män

Antal C-uppsatser som examinerats år 2001: 20

Antal D-uppsatser som examinerats år 2001: 4

Bedömagruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Antikens kultur och samhällsliv vid Göteborgs universitet ingår som den idag enda sammanhållna klassiska institution med antikens kultur och samhällsliv och de klassiska språken (latin och grekiska). Både antikens kultur och samhällsliv och de klassiska språken har en egen avdelning inom institutionen med stor beslutanderätt över den egna verksamheten. På institutionen finns en prefekt och en ställföreträdande prefekt från vardera ämnet. Till prefektens hjälp finns en studierektor/studievägledare (60 procent) samt två sekreterare med anställning på totalt 75 procent. Praktiskt samarbete mellan ämnena finns också, men i ganska begränsad utsträckning, t.ex. i språkkraven på gymnasiekompetens för forskarutbildningen och gemensamma seminarier. Latinets minimala lärarstyrka och de pågående konflikterna inom grekiskan gör att ett vidare samarbete i dagsläget är svårt att utveckla.³⁰ I princip finns det dock förutsättningar att utöka samarbetet och fakulteten bör initiera detta.

---

³⁰ Utvärderingen av ämnena latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet, Högskoleverkets rapportserie 2001:3 R.

Samtliga anställda lärare/forskare är kvinnor, med undantag av den pensionerade professorn som fortfarande handleder inte mindre än 12 av doktoranderna som alla antogs före forskarutbildningsreformen 1998. Utbildningen har en utpräglad genusinriktning och ett flertal uppsatser på kandidat- och magisternivån är skrivna med detta perspektiv. Göteborgs universitet rekryterar också flest kvinnliga studenter i jämförelse med de övriga utvärderade universiteterna (73 procent). Förhållandet med enbart kvinnliga lärare är problematiskt ur jämställdhetssynpunkt och kan motverka att män söker sig till utbildningen enligt bedömargruppen. Gruppen har noterat att alla anställda är disputerade, även administratörerna.

Ämnets lokaler är utmärkta och då man delar dessa med nordisk arkeologi borde det framöver kunna leda till en ökad samverkan dessa ämnen emellan, men med fortsatt organisatorisk självständighet.

Grundutbildningen

De inledande kurserna på A- och B-nivå i ämnet förefaller hålla god kvalitet, med omfattande litteraturlistor, och bedömargruppen ser en originalitet och pregnans i kursernas sammansättning. Emellertid menade flera studenter att det kritiska förhållningssättet inte var så tydligt som är önskvärt på A-nivå. Kurserna är även nyligen reviderade med fler inslag av forskarutbildningskurser redan på D-nivån vilket bedömargruppen är positiv till. Ämnet har också startat distanskurser med IT-stöd, dock inte i lika stor utsträckning som vid Uppsala universitet, samt halvfartskurser.

Kurserna på grundutbildningens högre nivåer (C- och D-nivå) är även de nyligen reviderade och idag kan studenterna välja att läsa en ”symposievariant” istället för den normala om de så önskar. Syftet med införandet av detta nya alternativ är att öka genomströmningen på högre nivåer. Symposievarianten innehåller ingen kandidat- och magisteruppsats utan studenter skriver istället mindre arbeten som de redovisar muntligt inför hela gruppen. Symposievarianten ger därför inte förutsättningar för att kunna bli antagen på forskarutbildningen. Genom denna förändring har också Göteborgs universitet markant flera studenter på C-nivå än vad som är fallet vid de övriga utvärderade lärosätena samt högre genomströmning. Bedömargruppen har också noterat att omfattningen av lärarledd undervisning per vecka vid Göteborgs universitet är högre än vid de övriga utvärderade lärosätena.

Ämnet har tillgång till ett mindre antikmuseum, som säkerställer studenternas möjligheter att dagligen kunna studera den antika materiella kulturen. Emellertid är bedömargruppen bekymrad över det faktum att den traditionella studieresan till Köpenhamn har upphört. För studenterna är det av avgörande betydelse att det, helst inte senare än på B-nivån, arrangeras en exkursion till ett av de stora europeiska antikmuseerna, vare sig det är i Köpenhamn, London eller Berlin för att nämna de närmast tillgängliga. Göteborgs universitet har däremot en intressant arkeologisk fältarbetskurs i Ungern på C-nivån i utbildningen. Studenterna är dock tvingade att själva bekosta resa

och uppehålle vilket innebär att kursen inte är obligatorisk och att tämligen få studenter kan gå den.

Nationell och internationell samverkan förekommer i ämnet, men bedömargruppen fick intrycket att Göteborgs universitet möjligen värnade i alltför hög utsträckning om en självständig profil till skillnad mot de övriga utvärderade lärosätena.

Antal timmar lärarledd undervisning per vecka år 2001

Nivå	Föreläsningar	Seminarier	Uppsatshandledning	Datorövningar/Laborationer	Annat gästföreläsning
A-nivå (1–20 p)	4	1		1	<1
B-nivå (21–40 p)	3	1,5	0,5	1	<1
C-nivå (41–60 p)	1	3,5	1	0,5	<1
D-nivå (61–80 p)	0,5	4	1	0,5	<1

Forskarutbildningen

Forskarutbildningen har genomgått en större förändring sedan den nya professorn tog över huvudansvaret för forskarutbildningen. Istället för ett generellt högre seminarium samlas doktoranderna nu i större utsträckning i mindre kursgrupper, efter forskningsinriktning. Vid nyantagning bör doktoranden välja sitt avhandlingsämne inom någon av de rekommenderade forskningsinriktningarna i ämnet. I undantagsfall går det dock bra att själv välja avhandlingsämne.

Samtliga doktorander med en aktivitetsgrad på 80 procent eller mer har rätt till en biträdande handledare, som även kan vara från annat lärosäte. I de fall fakultetens institutioner inte själva har finansiering för biträdande handledare är fakultetsnämnden ansvarig för att tillskjuta nödvändiga medel.

Genomströmningen på forskarutbildningen är låg. Endast två doktorander har disputerat under perioden 1998–2001. Detta trots att Göteborgs universitet har flest aktiva doktorander av samtliga utvärderade lärosäten, 23 stycken. Åtgärder för att förbättra genomströmningen har inte varit särskilt framgångsrika. Ett exempel är att doktorander inte ges möjlighet att undervisa på grundutbildningen då det saknas resurser för detta och lärarna menar att det ytterligare förskjuter tiden för disputation. Doktoranderna saknar inte sällan motivation att bli färdiga då de inte har möjligheter att söka lektorat efter disputation eftersom de saknar pedagogisk meritering. Detta minskar resurserna för nya doktorander då fakulteten tilldelar nya doktorandplatser på grundval av antalet disputationer. Bedömargruppen ställer sig också frågande till handledningssituationen med tanke på det stora antalet aktiva doktorander i relation till tillgängliga handledare.

Bedömargruppen noterade att de som företräder ämnet inte verkade särdeles intresserade av att ingå i någon nationell samverkan på forskarutbildningen. Detta är beklagansvärt.

Kvalitetsarbete

Antikens kultur och samhällsliv har deltagit i ett flertal utvärderingar de senaste fem åren. Den senaste skedde 2000 då en extern bedömargrupp utvärderade hela humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet. Ett av syftena var att utröna ifall något av fakultetens många ämnen borde läggas ner av kvalitetsskäl för att frigöra resurser till kraftfulla satsningar i färre ämnen. Slutsatsen var dock att mångfalden av ämnen var viktig att behålla även i framtiden.

Ämnet har gjort angelägna insatser för att integrera genusperspektivet i såväl kursplaner som litteraturlistor och särskilt utarbetat kursen *kvinnors villkor i antiken*.

De pedagogiska fortbildningsmöjligheterna för lärare/forskare är goda och genomförs genom kontinuerliga kurser i distansutbildning, IT-användande, C-uppsatsskrivande samt handledarkurs. Så är också fallet vid de övriga utvärderade lärosätena. Bedömargruppen noterar, i likhet med de övriga lärosätena att tillgången på egen tid för forskning är mindre än vad som kunde vara önskvärt. Den beförade professorn har sammanlagt 50 procent ned-sättning för egen forskning, kompetensutveckling och samverkan med det omgivande samhället; lektorer har minst 25 procent.

Bedömargruppens rekommendationer

Det kritiska förhållningssättet bör tydliggöras för studenterna redan på A-nivån. Utrymme för detta bör skapas i den inledande teori- och metodkursen på 3 poäng.

Att införa en obligatorisk kurs i arkeologiskt fältarbete tillsammans med arkeologi, för de studenter som inte har råd med den annars utmärka fältkursen i Ungern är en prioriterad fråga. Resurser till detta borde fakulteten tillskjuta. Bedömargruppen anser att ämnet bör arrangera en exkursion till några av de stora europeiska antikmuseerna i Köpenhamn, London eller Berlin.

Vad gäller forskarutbildningen bör ämnesledningen ge doktorander möjlighet till undervisning på grundutbildningen. Detta skulle till och med öka motivationen för de doktorander som antogs före 1998 att bli klara med sina avhandlingar då undervisning ger pedagogiska meriter för anställning som universitetslärare. Saknas resurser för doktoranders undervisning på grundutbildningen bör detta belönas med akademiska poäng på forskarutbildningen.

För att få en bättre könsmässig balans inom avdelningen för antikens kultur och samhällsliv bör institutionen prioritera manliga sökande inför framtida rekryteringar av lektor eller forskarassistent. Fakultetsledningen har inga invändningar emot detta.

Lunds universitet

Institution: Institutionen för arkeologi och antikens historia

Antal lärare år 2001: 5

Professorer: 2, varav 1 är anställd på 12 procent

Docenter: 3, varav 2 på 50 procent

Övriga disputerade lärare: 0

Könsfördelning, lärare: 3 kvinnor, 2 män

Aktiva doktorander år 2001: 12

Antagna doktorander ht 2001: 0

Könsfördelning, doktorander: 50–50 procent

Antal disputationer 1998–2001: 3

Helårsstudenter på A-nivå år 2001: 38

Helårsstudenter på B-nivå år 2001: 26

Helårsstudenter på C-nivå år 2001: 12

Helårsstudenter på D-nivå år 2001: 2

Könsfördelning, studenter: 67 procent kvinnor, 33 procent män

Antal C-uppsatser som examinerats år 2001: 9

Antal D-uppsatser som examinerats år 2001: 2

Bedömgrensens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Antikens kultur och samhällsliv, och arkeologi, arbetar sedan 1 januari 2002 i en gemensam institution. Någon enhetlig rumslig etablering har dock inte skett utan de bägge ämnena sitter fortfarande i åtskilda byggnader. Enligt dekanus är detta en nödvändig åtgärd så länge fakulteten och universitetet inte kan erbjuda någon nybyggnation p.g.a. det svåra ekonomiska läget. Trots att institutionen endast funnits under kort tid har ledningen redan tillsatt en gemensam studierektor för bägge ämnena och som märkbart avlastar exempelvis ämnesföreträdaren i antiken med administrativa göromål. Därutöver ska en ställföreträdande prefekt utreda huruvida grundutbildningen kan effektiviseras och kvalitetsförbättras genom att undervisningen i vissa moment bedrivs gemensamt. Denne ska också verka för gemensamma forskarutbildningskurser för nordisk arkeologi och antikens kultur och samhällsliv.

På fakultetsnivå finns förståelse för ämnets nuvarande situation. Enligt dekanus är lokalfrågan och frågan om vad som händer med Antikmuseet viktiga att lösa. Dessa kan dock inte lösas på kort sikt, vilket är ett problem för ämnets framtida utveckling i och med institutionssammanslagningen med arkeologi, anser bedömgrensgruppen. Fakultetsledningen bör förstärka sina ansträngningar för att finna lösningar på lokalproblemet.

Grundutbildningen

Antikens kultur och samhällsliv vid Lunds universitet har en väl fungerande grundutbildning. Ämnet har dock få undervisningstimmar på framförallt

högre nivåer (CD-nivå). Lärarkompetensen är god och Lunds universitet är det enda universitetet av de utvärderade med en professor i antikens kultur och samhällsliv som fått professuren i konkurrens med andra sökande.

I grundutbildningen finns ett välordnat mentorssystem där studenter på C- och D-nivåerna vägleder de nyantagna studenterna i den nya universitetsmiljön. Mentorerna får en mindre ekonomisk kompensation för sitt arbete och försöket har visat sig effektivt för att minska studieavbrotten. Ämnesledningen är dock inte nöjd med detta utan har som målsättning att ytterligare minska studieavbrotten med effektivare uppföljning av studenterna. Bedörmargruppen ser positivt på detta.

I nära anslutning till institutionen ligger Antikmuseet med en samling gipsavgjutningar av antika konstverk. Antikmuseet ger studenterna tillgång till lättillgängliga studieobjekt. Av denna anledning vill bedörmargruppen påpeka att den framtida lokaliseringen av Antikmuseet har en avgörande betydelse för ämnets utveckling. Vidare bör studenterna besöka antiksamlingarna i Köpenhamn mer frekvent än vad som är fallet idag. Antikens kultur och samhällsliv vid Lunds och Stockholms universitet är dock de lärosäten som fortfarande har exkursioner som en obligatorisk del av utbildningen. I övrigt är undervisningslokalerna i behov av renovering.

Genomströmningen på C- och D-nivå är ett problem för ämnet. För att avhjälpa detta har kraven för godkänd C-uppsats minskat. Fortfarande ska uppsatsen uppvisa vetenskaplig form, metodik och innehåll, men den måste inte nödvändigtvis leda till ny kunskap. Bedörmargruppen ser detta som en realistisk utveckling för att öka genomströmningen på C-nivå.

En mindre lyckad utveckling är att kontakten mellan grund- och forskarutbildningen har minskat i och med att studenter på magisternivå inte längre deltar i forskarseminariet. Läskursen på magisternivån får heller inte tillgodoräknas i forskarutbildningen. Fortfarande är det dock regel att magisteruppsatserna ventileras i forskarseminariet med en doktorand som opponent.

Antal timmar lärarledd undervisning per vecka år 2001

Nivå	Föreläsningar	Seminarier	Uppsatshandledning	Datorövningar/Laborationer	Annat gruppövning
A-nivå (1–20 p)	3,75				2,45
B-nivå (21–40 p)	4		0,7		
C-nivå (41–60 p)		1	1,5		
D-nivå (61–80 p)		1	1,5		

Forskarutbildningen

Forskarutbildningens tillgång på kvalificerade handledare får anses god. Doktorandernas handledning får också anses fungera väl och både doktorand och handledare tar initiativ som gör att handledningen fungerar tillfredsstäl-

lande. Den låga disputationfrekvensen på forskarutbildningen är med dessa förutsättningar bekymmersam anser bedömargruppen.

Däremot är det svårt att inom ramen för den komprimerade forskarutbildningen utveckla samverkan med det omgivande samhället. Detta har tidigare varit uppskattat av doktoranderna och flera av dem har gjort betydande insatser genom att hålla föredrag för en bredare publik på bl.a. humanistdagarna.

Samtliga doktorander som så önskat har givits möjlighet att bedriva viss undervisning på grundutbildningen. Detta kommer att upphöra då ämnet är på väg att anställa ytterligare en lektor. Detta försämrar doktorandernas möjlighet att få pedagogisk erfarenhet.

Ämnesledningen uttryckte stora farhågor beträffande universitetsbiblioteket och den framtida placeringen av Antikmuseet. Den omorganisering av universitetsbiblioteket som nu pågår är ett väsentligt hot mot ämnets fortsatta utveckling. Detta gäller säkerligen för samtliga historiska discipliner som är beroende av att universitetsbiblioteket köper in för ämnena väsentliga internationella tidskrifter. Den nuvarande situationen är inte acceptabel.

Kvalitetsarbete

Under läsåret 1995/1996 genomfördes en extern utvärdering av grundutbildningen av professor Hugo Montgomery från universitetet i Oslo. Den begränsade kritik som framfördes har ämnet tagit i beaktande och man har genomfört förändringar. Utvärderarens begränsade kritik rörde framförallt: ”det akademiska studiet vid svenska universitet blir skrämmande skolmässigt, med en mängd småtentamina och omtentamina på ett nästan mekaniskt sätt utspridda över året”.

Lärarnas möjlighet till egen kompetensutveckling är begränsad av ekonomiska och tidsmässiga skäl. Lunds universitet har ett generellt arbetstidsavtal som säger att minst 20 procent av arbetstiden ska ägnas åt kompetensutveckling och egen forskning för lektorer. För professorer gäller att den huvudsakliga tiden ska användas till forskning och forskarutbildning.

Bedömargruppens rekommendationer

Bedömargruppen ser positivt på att ämnet valt att avskaffa halvfartskurserna. Med de rådande ekonomiska förhållandena bör ämnet istället koncentrera sig på kurserna på helfart med hög kvalitet och med ett oförändrat antal undervisningstimmar.

Ämnesledningen bör minska den individuella handledningen till förmån för grupphandledning för att skapa ett större kollektivt incitament att slutföra uppsatser på C- och D-nivå inom angiven tid samt öka antalet lärarledda undervisningstillfällen på högre nivåer. Vidare bör ämnet förstärka sina ansträngningar att få större volym på magisterkurserna. En möjlig åtgärd är att införa den längre D-kurs som är beskriven i bedömargruppens samlade analys samt att ge studenter möjlighet till licentiandantagning.

Bedömargruppen är av den meningen att den vetenskapliga ledningen bör öka sina ansträngningar att förbättra genomströmningen på forskarutbildningen.

För att underlätta de framtida samverkansmöjligheterna bör den nyskapade institutionen framdeles få samlade lokaler. Detta förutsätter dock att fakulteten skapar förutsättningar för att Antikmuseet flyttar med. Universitetsbibliotekets pågående omorganisering och dess påverkan på historiska discipliner bör snarast utredas.

Stockholms universitet

Institution: Institutionen för antikens kultur och samhällsliv

Antal lärare år 2001: 4 samt 9 timplärare

Professorer: 1

Docenter: 1

Övriga disputerade lärare: 1 samt 3 timplärare

Icke disputerade lärare: 1 adjunkt på 50 procent samt 4 timplärare

Könsfördelning, lärare: 2 kvinnor, 2 män

Aktiva doktorander år 2001: 10

Antagna doktorander ht 2001: 2 kvinnor

Könsfördelning, doktorander: 3 män, 7 kvinnor

Antal disputationer 1998–2001: 3

Helårsstudenter på A-nivå år 2001: 64,78

Helårsstudenter på B-nivå år 2001: 13,4

Helårsstudenter på C-nivå år 2001: 8,2

Helårsstudenter på D-nivå år 2001: 2

Könsfördelning, studenter: 65 procent kvinnor, 35 procent män

Antal C-uppsatser som examinerats år 2001: 5

Antal D-uppsatser som examinerats år 2001: 2

Bedömgargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Stockholms universitet har valt en annan modell än exempelvis Lunds och Uppsala universitet vad gäller storleken på institutioner inom humanistisk fakultet. Den rådande utvecklingen är att mindre institutioner bildar större enheter för att skapa nödvändig volym för framförallt administrativa funktioner, men även för möjlighet till utökat samarbete inom utbildning och forskning. Detta har inte skett vid Stockholms universitet vilket har gjort att spännvidden mellan antal anställda på olika institutioner är mycket stor. Institutionen för antikens kultur och samhällsliv är en av de minsta på fakulteten. Som exempel kan nämnas att Historiska institutionen har 20 tillsvidareanställda lärare/forskare samt 9 administratörer, medan antikens kultur och samhällsliv förfogar över 2,5 tillsvidareanställda lärartjänster och 1 administratör. Detta ställer stora krav på att upprätthålla institutionens nödvändiga funktioner och följderna har blivit att forskningen blir eftersatt p.g.a. att de få akademikerna måste få den dagliga verksamheten att fungera. Fakultetsledningen var medveten om detta problem och har initierat en utredning om den framtida organiseringen av fakulteten. Några direkta åtgärder är dock inte planerade.

Vad gäller ekonomiska förutsättningar har inga större förändringar skett under de senare åren. Större delen av institutionens medel är bundna i fasta kostnader som löner och lokaler. Driftsanslaget rymmer få möjligheter att spendera pengar på andra typer av aktiviteter som exkursioner, fältarkeologisk

utbildning eller materialövningar på museer. För närvarande har institutionen lite större ekonomisk frihet p.g.a. de två vakanta tjänsterna men när dessa har tillsatts blir manöverutrymmet betydligt mindre, dvs. en fullt adekvat grundutbildning kan bedrivas men för extra aktiviteter måste externa medel sökas.

Grundutbildningen

Ämnet har en stor mängd registrerade studenter, framförallt på A-nivån. Då det för närvarande är så få tillsvidareanställda lektorer ger det ekonomiska möjligheter till timarvoderad undervisning av disputerade och doktorander. Undervisningen bedrivs därför i stor utsträckning av ett flertal timarvoderade lärare. Utöver de timanställda lärarna finns under vårterminen 2002 en tillsvidareanställd professor, en forskare samt en adjunkt på 50 procent.

Lärarkompetensen inom ämnet har påtagligt förbättrats under 2002 sedan institutionen erhållit en ny externt finansierad forskarassistentanställning från Vetenskapsrådet samt anställt en befordrad professor. Båda dessa befattningsinnehavare är kvinnor. Däremot har forskarassistenten som var anställd 2001 slutat sin anställning. Lärarkompetensen får i dagsläget anses vara tillfredsställande.

Kvalitetssäkring av C- och D-uppsatserna är väl fungerade då det är obligatoriskt att doktorander opponerar på studenternas uppsatser samt fungerar som dessas mentorer. Ett problem är dock att ämnet har få studenter på C- och D-nivå samt att studenterna inte blir klara med kandidat- och magisteruppsatser inom kursens tidsmässiga ramar. Institutionens ledning verkar dock inte bekymra sig över detta och de menar att C-kursen är "halvofficiell halvfart". Kraven på C- och D-uppsatsen är också högt ställda då dessa bör vara internationellt publicerbara, C-uppsatsen dock efter viss bearbetning. Bedömargruppen anser att detta krav är svårt att tillgodose på framförallt C-nivån.

Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att en exkursion finns med som obligatoriskt inslag på B-kursen.

De infrastrukturella bristerna på institutionen är påtagliga. En jämförelse med de övriga utvärderade lärosätena visar att lokalsituationen är betydligt sämre vid Stockholms universitet. Föreläsningssalarna är för små för den stora gruppen på A-nivån och det är inte ovanligt att studenterna saknar bord att skriva på. Bristen på gemensamhetsutrymmen för att skapa studentsammanhållning påtalas också av studenterna. Däremot är tillgången på relevanta museer mycket god i Stockholm och studenterna har troligen den största arbetsmarknaden för utbildade antikvetare där.

Antal timmar lärarledd undervisning per vecka

Nivå	Föreläsningar	Seminarier	Uppsatshandledning	Annat
A-nivå (1–20 p)	2,8	1		0,3 (museibesök)
B-nivå (21–40 p)	2,1	0,7	0,75	0,9 (exkursion)
C-nivå (41–60 p)		2	3 timmar efter behov	2 (exkursion)
D-nivå (61–80 p)		2	5 timmar efter behov	

Forskarutbildningen

Genomströmningen på forskarutbildningen har hitintills varit låg. Doktoranderna gav också uttryck för att tillgången på adekvat handledning är begränsad.

I likhet med vad som är fallet vid Lunds universitet behöver inte avhandlingen bygga på ämnesvalet från C- och D-uppsatserna utan doktoranderna är fria att själva välja avhandlingsämne. Detta kommer dock att ändras i och med doktorandreformen från 1998.

Avsaknaden av ändamålsenliga lokaler samt tillgången på relevant litteratur på universitetsbiblioteket har inneburit att doktoranderna till stor del har sin gemensamma mötespunkt på Kungliga biblioteket.

Doktoranderna har av ämnesledningen givits möjlighet att undervisa på grundutbildningen och detta har uppskattas mycket av doktoranderna då det ger en liten ekonomisk kompensation, men framförallt pedagogisk meritering. Flera doktorander har externa biträdande handledare. Detta är dock ingen regel på institutionen. Ingen ekonomisk kompensation utgår till de biträdande handledarna.

Bedömargruppen fick intrycket att seminarieklimatet på forskarutbildningen är gott och att doktoranderna är engagerade i sin utbildning. Doktoranderna såg en fara i att den nuvarande studieordningen på forskarutbildningen ger mycket liten möjlighet att medverka i samverkansuppgiften; särskilt i Stockholm, med sin koncentration av kulturinstitutioner, bör det finnas möjligheter till denna typ av verksamhet.

Kvalitetsarbete

Ämnesledningen har under vt 2002 genomfört studentuppföljningar vid två tillfällen. I den ena undersöktes hur studenterna fått information om kursen, förkunskaper, språkkunskaper och yrkesverksamhet. I den andra ställdes frågor om hur studenterna uppfattade målet med utbildningen och om de lärt sig tänka kritiskt och självständigt, samt om de har kunnat påverka sin utbildning.

Vid institutionen finns det ett utrymme för ca 30 procent forskning för professor, lektor och adjunkt inlagt i bemanningsplanen, men detta låter sig i praktiken svårigen realiseras. Den administrativa bördan ökar hela tiden. De två obesatta tjänsterna gör också att ledighet för forskning är svår att ta ut. Förhoppningen är att nu, när tjänsterna väl är tillsatta, kompensation ska kunna utgå med en något ökad forskning för professorn.

Bedömargruppens rekommendationer

För att förmå fler studenter att fortsätta på högre nivå i ämnet bör den akademiska ledningen diskutera huruvida ett alternativt kursutbud, med exempelvis en symposievariant liknande den vid Göteborgs universitet eller om en längre magisterkurs, är att föredra. På så sätt kan man skapa ett större utbud som kan attrahera olika studentgrupper. Ämnet har här också en fördel av att ligga i huvudstaden. Ämnesledningen bör vidare minska den individuella handledningen till förmån för grupphandledning för att öka antalet lärarledda undervisningstillfällen på högre nivåer.

Att förbättra de infrastrukturella möjligheterna för studenterna bör vara en prioriterad fråga då bedömargruppen idag anser infrastrukturen vara undermålig. Detta kan dock vara svårt att lösa med nuvarande lokalförutsättningar på Stockholms universitet.

För att förbättra doktorandernas tillgång till relevant handledning bör samtliga doktorander ha möjlighet att erhålla en biträdande extern handledare. Ansvar för att detta sker vilar på den vetenskapliga ledningen vid institutionen samt fakultetsledningen. Att minska antalet läskurser på forskarutbildningen till förmån för avhandlingsskrivande är också en väg att gå. Doktoranderna uttryckte önskemålet att kunna genomgå en orienteringskurs i vetenskapsteori vilket bedömargruppen ställer sig positiv till. Detta kunde även vara ett förberedande moment till forskarutbildningen vilket är fallet vid Lunds universitet.

Institutionen i Stockholm visar, liksom vid Lunds universitet, en stor öppenhet i valet av avhandlingsämne. Bedömargruppen är positiv till detta, men konstaterar att den framtida tidspressen i forskarutbildningen nog kommer att frambringa en begränsning i ämnesvalet.

Uppsala universitet

Institution: Institutionen för arkeologi och antik historia

Antal lärare år 2001: 6

Professorer: 0

Docenter: 3, varav 1 på 50 procent

Övriga disputerade lärare: 3, varav 2 på 50 procent respektive 75 procent

Könsfördelning, lärare: 50–50 procent

Aktiva doktorander år 2001: 11

Antagna doktorander ht 2001: 1

Könsfördelning, doktorander: 6 kvinnor, 5 män

Antal disputationer 1998–2001: 4

Helårsstudenter på A-nivå år 2001: 60,4

Helårsstudenter på B-nivå år 2001: 12,25

Helårsstudenter på C-nivå år 2001: 4,5

Helårsstudenter på D-nivå år 2001: 4

Könsfördelning, studenter: 61 procent kvinnor, 39 procent män

Antal C-uppsatser som examinerats år 2001: 5

Antal D-uppsatser som examinerats år 2001: 4

Antal CD-uppsatser som examinerats år 2001: 3

Bedömagruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Antikens kultur och samhällsliv vid Uppsala universitet ingår sedan 1 januari 1999 som en egen avdelning inom institutionen för arkeologi och antik historia. De övriga medverkande ämnena är arkeologi, afrikansk arkeologi och egyptologi. Avdelningen stöds av en för institutionen gemensam administration med ekonomi- och personalansvarig (100 procent), webbansvarig (20 procent), datatekniker (75 procent), studievägledare (100 procent) samt vaktmästare (50 procent). I institutionsbiblioteket finns en 1:e bibliotekarie (90 procent) och två bibliotekarier (90 procent resp. 10 procent). Den sammanslagna institutionen ses som något i grunden positivt av antikens kultur och samhällsliv. Integrationen mellan ämnena arkeologi och antikens kultur och samhällsliv har visat sparsamma former av samverkan, men på sikt bör detta utvecklas. Prefekten uttryckte att så också kommer att ske, men det bör få ta sin tid. Bedömagruppen instämmer i detta, men tycker ändå att processen tar onödigt lång tid då institutionen redan funnits i tre år. Vissa administrativa funktioner såsom studierektorsroll bör t.ex. vara gemensam för hela institutionen. Under 2003 kommer samtliga institutioner inom den historisk-filosofiska fakulteten att samlokaliseras till gamla Kemikum.

Den beförade professorn inom antikens kultur och samhällsliv är sedan 1 februari 2000 tjänstledig för annan anställning. En docent har ansökt om befordran till professor. Ämnet saknar för närvarande också forskarassistent.

De ekonomiska förutsättningarna är problematiska då institutionen har ett ackumulerat underskott på 1,6 miljoner kronor vilket ska återbetalas under treårsperioden 2001–2003. Detta kommer att innebära färre undervisningstimmar på A-nivån gentemot tidigare för antikens kultur och samhällsliv.

Bedömargruppen uppfattar bristen på vetenskaplig ledning och frånvaron av forskarassistent som ämnets största problem. Stödet från fakultetsledningen föreföll även svagt. De nuvarande lokalerna är påkostade, men bedömargruppen fick intrycket att det saknades någon egentlig mötesplats för ämnet på institutionen.

Grundutbildningen

Uppsala universitet har valt ett annat kursupplägg på de inledande 40 poängen än de övriga utvärderade lärosätena. Ämnesbredden inom ämnet täcks under den första terminen (20 poäng) och därefter följer en tematisk specialisering samt en uppsats på B-nivån. På B-nivån finns även en obligatorisk teori- och metodkurs, som inte finns på de övriga utvärderade lärosätena. Detta är positivt anser bedömargruppen.

Ämnet har varit framgångsrikt i att utveckla nätbaserade kurser, och en stor del av studenterna (63 procent av samtliga studenter) läser småkurser med IT-stöd och är bosatta i olika delar av landet. På så sätt kan studenter från olika bakgrunder och regioner rekryteras till ämnet. Bedömargruppen är generellt positiv till denna idé, men ställer sig frågande till omfattningen. Att småkurser, som kan tänkas vara på gränsen till folkbildningsverksamhet, i distansundervisning ska uppgå till mer än hälften av ämnets totala utbildningsuppdrag är problematiskt. Ämnes- och fakultetsledningen bör diskutera huruvida detta är rimligt. Bedömargruppen är medveten om att detta tillstånd troligen beror på sviktande studentrekrytering, och därmed minskade resurser.

I likhet med de övriga utvärderade lärosätena har utbildningen svårigheter med progressionen mellan olika utbildningsnivåer. Detta märks tydligast mellan A- och B-nivåerna. Detta tolkar bedömargruppen som ett utslag av distansutbildningarnas stora dominans på A-nivån. Möjligen kan detta också förklaras med att den mer generella kunskap man får på A-nivån är för enkel i jämförelse med den följande B-kursens mer avancerade inriktning på teori och metod. På C- och D-nivåerna är studentunderlaget litet och studenterna tar lång tid på sig att bli färdiga med sina uppsatser. Detta problem delar man med de övriga utvärderade lärosätena, med undantag för symposievarianten vid Göteborgs universitet. En positiv åtgärd som ämnesledningen initierat för att öka genomströmningen har skett genom införandet av en CD-kurs. På så sätt behöver studenterna endast skriva en uppsats på 20 poäng istället för två på 10 poäng. Detta har inneburit att genomströmningen ökat i jämförelse med de studenter som läser C och D separat.

Hela historisk-filosofiska fakulteten kommer under 2003 att införa en ny struktur på magisternivån där magisterkursen utökas till 40 poäng och inne-

håller en kursdel på 20 poäng och en D-uppsats på 20 poäng. Kursdelen ska delvis vara mångvetenskaplig (för de flesta ämnen 10 poäng) och löpa parallellt med uppsatsskrivandet under hela året. Behörighetskraven är fullgjord utbildning på 120 poäng med 60 poäng i huvudämnet. Bedömargruppen är synnerligen positiv till denna reform som säkerligen kommer att höja standarden på studenternas utbildning.

På grund av ett ackumulerat underskott i ekonomin blir ämnet under 2002 och 2003 tvunget att skära ner på undervisningstimmar på grundutbildningen. Därutöver har de svåra ekonomiska betingelserna inneburit att studenterna inte ges någon arkeologisk fältarbetskurs och att den tidigare obligatoriska exkursionen till Köpenhamn avskaffats. Bedömargruppen är frågande till om det går att minska antalet undervisningstillfällen ytterligare. Vid samtalet med dekanus framkom att fakultetens totala ekonomi var i balans. En möjlig åtgärd är att fakulteten tillskjuter en mindre summa pengar för att hindra neddragningen av undervisningstimmar.

Ämnet har vid Uppsala universitet tillgång till egna museiföremål från antiken som kan användas i undervisningen. Detta är positivt. Härutöver bör Medelhavsmuseet i Stockholm besökas av studenterna. För studenterna är det av avgörande betydelse att det, helst inte senare än på B-nivån, arrangeras en exkursion till ett av de stora europeiska antikmuseerna i Köpenhamn, London eller Berlin.

Vid Uppsala universitet fick bedömargruppen intrycket att doktoranderna undervisar inom områden som ligger nära avhandlingsämnet vilket är positivt för doktorandernas skull, men studenterna uttryckte önskemål att få flera undervisningstillfällen med disputerad personal på främst A-nivån.

Antal timmar lärarledd undervisning per vecka år 2001

Nivå	Föreläsningar	Seminarier	Uppsatshandledning	Datorövningar/Laborationer	Annat gästföreläsning
A-nivå (1–20 p)	3	0,1	0,4	0,1	Exkursion 0,4
B-nivå (21–40 p)	1	1	2,5	0,1	
C-nivå (41–60 p)	1	1	4	0,1	
D-nivå (61–80 p)	0,2	0,8	1,5		

Forskarutbildningen

Bedömargruppen har noterat att forskarutbildningen vid Uppsala universitet har flera positiva drag. Doktoranderna ges möjlighet att undervisa på grundutbildningen och de är aktiva i universitetens samverkansuppdrag. Flera doktorander har internationell erfarenhet, vilket också är fallet på de övriga utvärderade lärosätena. I och med forskarutbildningsreformen kommer doktoranderna dock att få svårare att fortsätta vara aktiva i samverkansuppdragen.

Handledningssituationen för doktoranderna är bekymmersam. Detta beror främst på att det saknas en professor och forskarassistent. Doktoranderna efterlyste bland annat möjligheten att diskutera metodologiska och teoretiska aspekter med handledaren. I ett försök att anpassa forskarutbildningen till 1998 års reform och öka genomströmningshastigheten har man beslutat att valet av avhandlingsämne i högre grad ska väljas med utgångspunkt från redan publicerat material. Avhandlingsämnet ska dessutom vara nära någon av de befintliga handledarnas forskningskompetens så att doktoranderna kan erhålla en så god handledning som möjligt. En konsekvens av detta kan dock bli att ämnet vid Uppsala universitet blir inriktat på ett fåtal forskningsinriktningar och förlorar en viss del av sin bredd. Uppsala universitet delar också de övriga utvärderade lärosätenas problem med ett fåtal doktorander i framtiden vilket framöver kan leda till en utarmad seminarieverksamhet. Detta bör man kunna lösa med en ökad samverkan i högre seminarier med arkeologi och en nationell forskarskola. Bedömargruppen fick intrycket att man i Uppsala ställer sig positiv till en nationell samordning av forskarutbildningen.

En åsikt som ventilerades vid samtal med ämnesledningen var doktorandernas försämrade förkunskaper, då fakultetsnämnden tagit bort förkunskapskraven i klassiska språk. Så är inte fallet vid de övriga utvärderade lärosätena.

Kvalitetsarbete

Ämnet ingick 1999 i en undersökning som fakultetsnämnden lät utföra beträffande kvaliteten på de olika ämnenas C- och D-uppsatser. I denna framkom att uppsatserna höll genomgående mycket god kvalitet. För att upprätthålla en hög klass på uppsatserna är goda språkkunskaper viktiga, framför allt i tyska och franska. Vid denna utvärdering kommenterades även studenternas användande av källor på dessa språk mycket positivt.

Lärarnas arbetssituation är ansträngd på samtliga undersökta lärosäten, men mest frapperande framstår den vid Uppsala universitet då antikens kultur och samhällsliv har haft två av sex lärare sjukskrivna p.g.a. stress, varav en fortfarande är deltidssjukskriven till 50 procent. Bedömargruppen är oroad över den ökade arbetsbelastningen för universitetslärarna som framkommit vid flera samtal under denna utvärdering.

Bedömargruppens rekommendationer

För att få en bättre progression från A- till B-nivån bör de vetenskapliga kraven på A-kursen höjas. Som kursutbudet ser ut idag är skillnaden i svårighetsgrad från A- till B-nivå för stor och studenterna blir i flera fall överrumplade av kunskapskraven på B-nivån. För att kunna genomföra denna kvalitetshöjande åtgärd bör man inte minska antalet lärarledda undervisningstimmar per vecka. Redan idag har Uppsala universitet minimalt med undervisningstimmar på A-nivån. Om inga ytterligare resurser kan tillskjutas till undervis-

ningen från fakultetsledningen bör ämnesledningen istället minska antalet handledningstimmar och införa grupphandledning av studenter på C- och D-nivåerna.

Den sammanslagna institutionen borde kunna utveckla ett fältkursalternativ med samverkan mellan arkeologi och antikens kultur och samhällsliv. Resurser för detta bör fakulteten tillhandahålla på samma sätt som arkeologi idag erhåller resurser för detta ändamål. Bedömargruppen anser också att ämnet bör införa krav på en exkursion till några av de stora europeiska antikmuseerna i Köpenhamn, London eller Berlin.

För att förbättra doktorandernas möjlighet till handledning bör dessa ges externa handledare.

Att införa en seminarieserie om teori och metodfrågor bör vara en angelägen fråga för ansvariga för forskarutbildningen. Både doktorander och lärare var positiva till att ingå i ett nationellt samarbete med gemensamma doktorandkurser vilket bedömargruppen är synnerligen positiv till.

Lärares utbrändhet är självfallet en fråga av yttersta vikt och bör snarast uppmärksammas ytterligare av institutions- och fakultetsledningen. Institutionen hade vid bedömargruppens besök vidtagit vissa åtgärder. Detta problem bör dock följas upp och bedömargruppen anser att institutionens prefekt, såsom personalansvarig, här har ett stort ansvar.

Egyptologi

Historisk tillbakablick av ämnet egyptologi

I Sverige såväl som i övriga Europa är intresset för Egypten gammalt. Fascinationen hängde ursprungligen samman med landets plats i den bibliska världen, men kom efter renässansen att spela en stor roll som föremål för olika tiders och epokers projektioner och självreflektion. Under upplysningstiden ser man en säregen blandning av antikvarisk nyfikenhet och växande vetenskapligt intresse, och under åren innan den franska revolutionen kunde den franske greven och arkeologen de Caylus (1692–1765), som med rätta räknas bland dem som grundlade det moderna intresset för studiet av den klassiska konsten, karakterisera den egyptiska konsten som ”en upplyst monarkis ideala produktion”. Napoleons erövring av Egypten gjorde fascinationen till vetenskap, och under den processen, som ledde fram till Champollions dechiffrering av hieroglyferna (1822), spelade den svenska orientalist och diplomaten Johan David Åkerblad (1763–1819) en utomordentligt framträdande roll, inte minst genom att kunna slå fast att koptiska faktiskt var det gamla egyptiska språket.

Sverige var också representerat i den generation av europeiska forskare som såg till att egyptologin blev ett universitetsämne. På 1870-talet fick Karl Piehl (1853–1904) tillåtelse av Uppsala universitet att låta egyptologi ingå i sin magisterexamen. 1881 försvarade han sin doktorsavhandling och utnämndes samma år till docent. Piehl var en oerhört aktiv forskare och organisatör. 1893 blev han professor vid Uppsala universitet. 1897 grundade han den internationella egyptologiska tidskriften *Sphinx* och 1889 det egyptiska museet, som 1895 bytte namn till Victoriamuseet. Vid sin alltför tidiga död 1904, då han var 52 år gammal, lämnade han efter sig en väletablerad disciplin, där en av eleverna, Ernst Andersson Akmar (1877–1957), skulle lotsa ämnet genom en lång besvärlig period under den första hälften av 1900-talet. En av hans elever, Per Lugn (1881–1934), grundade det Egyptiska museet i Stockholm. Det kom senare att bli en del av Medelhavsmuseet, där en annan elev, Sten W. Wångstedt (1903–1985), senare skulle få en chefsbefattning.

Ämnets glansperiod inträdde då den skicklige forskaren och forskningsentreprenören Torgny Säve-Söderbergh (1914–1998) år 1950 blev professor. Under hans ledning byggdes ett mycket modernt ämne upp med en hög forskningsnivå, som omfattade såväl filologi och utgrävningar, som tvärvetenskapligt arbete. Säve-Söderbergh, som 1976 också blev den första ordföranden för den internationella sammanslutningen av egyptologer (ca 2 500 medlemmar), gav samma år en klar sammanfattning av den moderna egyptologins uppgifter och problem. Teoretiskt är det inte möjligt med någon specialisering därför att civilisationen endast kan studeras i sin helhet, i praktiken är specialiseringen ett *fait accompli*.

”The difficulty to keep this wide subject together as a unit is not only due to the increasing volume of primary evidence and analytical results, but also to the fact that the different branches – philology, archaeology, history, art, religion, etc. – have all become more and more complicated from a methodological point of view. The Egyptologist who tries to reconstruct the old civilization on the basis of an often very fragmentary material of diversified nature must use the modern scientific methods of all the branches to which his evidence belongs. Moreover, even the most basic and direct understanding of the sources may cause immense difficulties and a penetrating analysis is therefore all the more imperative.”³¹

Den utpräglade holism som kännetecknar egyptologin, visar sig i det sätt på vilket studierna organiseras och i många egyptologers forskning, där det finns en utbredd ambition att inom loppet av ett karriärförlopp ”skriva sig igenom” flera av ämnets kärnområden. Härtill kommer att egyptologin, med Säve-Söderberghs ord, är en *ancilla*, en hjälpdisciplin för en rad andra ämnen och forskningsområden, däribland inte minst den tidiga kristendomens och kyrkans historia.

Egyptologi och koptologi är etablerade ämnen i Japan, Kina, Nord- och Sydamerika och alla europeiska länder med undantag av Albanien, de baltiska länderna, Island och Makedonien. I Norge (Bergen och Oslo) och Finland (Helsingfors) är det i synnerhet ämnets roll som hjälpämne för religionshistoriker, antikhistoriker etc. som strukturerar dess utveckling som universitetsdisciplin.

Egyptologins traditionella ambitionsnivå och komplexitet avspeglar sig redan i inledningen till Uppsala universitets studieplan för egyptologi från 1929. Här ledde ”ämnets vidsträckthet och behovet af nödig koncentrerings” till en klar uppdelning mellan ett ”fornegyptiskt”, humanistiskt präglat studium och ett studium med huvudvikten på koptiska, som också kan studeras som ”ett slags förberedelse till teologiska studier”. 1942 är beskrivningen i stort sett densamma, men nu finner man det uppenbart nödvändigt att precisera att kraven för studierna med huvudvikt på koptiska också måste innefatta en gedigen kunskap om grekiska ”motsvarande fordringarna för betyget *godkänd* i studentexamen”. I studieplanerna från 1948 och 1956 är beskrivningen i viss mån ändrad. Man märker nu tydligt Säve-Söderberghs önskan om att nedprioritera den ”filologiska exercisen”³² från hans egen studietid, och under de följande decennierna kom den ”kulturhistoriska delen av ämnet (historia, arkeologi, konsthistoria och religionshistoria)” också att bli den dominerande. De mångåriga skandinaviska utgrävningarna i Nubien stödde denna utveckling, vilket även den fysiska samhörigheten med Victoriamuseet

---

³¹ Egyptology: Faculty of Arts at Uppsala University. History, Art and Philosophy, Uppsala 1976, s.49.

³² Säve-Söderbergh, Torgny, Vid vägs ände. En rapsodi från Grönlands berg till Nubiens brända dalar, (= Studies in Mediterranean Archaeology Pocket-book, 145) Jonsered: Paul Åströms Förlag, 1996, s. 31.

gjorde. Resultatet avspeglas också i ämnet för de 10 doktorsavhandlingar som har antagits och försvarats sedan 1950. Endast en av dessa kan med någon rimlighet karakteriseras som äkta ”filologisk” (Wångstedt 1952), medan man bland de övriga, trots den aldrig frånvarande holistiska aspekten, kan karakterisera fyra som religionshistoriska (Bergman 1968, [teologisk doktorsgrad] Englund 1978, Troy 1986, Nordh 1996) en som konsthistorisk (Lindblad 1984), tre som arkeologiska/kulturhistoriska (Björkman 1972, Peterson 1974, Holthoer 1977) och slutligen en som litteratur-/teaterhistorisk (utgiven men underkänd). Om man tar med de fem doktorsavhandlingar som under 2002 antingen har försvarats eller ska försvaras, tillkommer en lingvistisk, en textlingvistisk (pragmatisk analys), två religionshistoriska och en historisk.

De icke-arkeologiska ”kulturhistoriska” arbetena är naturligtvis stadigt förankrade i ett språkligt källmaterial. Vad Säve-Söderbergh opponerade emot var just den språkliga exercisen, där man ofta struntade i vad texterna egentligen handlade om³³, men alla studenter – och forskare – var och är naturligtvis tvungna att ta sig igenom det hårda arbetet med att tillägna sig en omfattande kunskap om de olika faserna av språket och de olika skriftsystemen. Överallt i världen där egyptologi studeras intar språkstudierna den dominerande platsen i studiernas grundläggande faser. I så gott som varje avhandling, i vilken det ingår skriftligt källmaterial, måste författaren kunna hantera källor från helt olika epoker. Icke-orientalister har erfarenhetsmässigt svårt att förstå vad detta egentligen innebär, och vi ska därför i korthet beskriva det komplex av språklig kompetens som ingår i den traditionella grundutbildningen världen över.

Skriftformer och språkstadier hänger i viss mån samman. Det språk som tecknen skulle uttrycka, är det av alla världens språk som har den längsta, kända historien. De allra senaste fynden av skriftliga vittnesbörd dateras till ca 3500 f.Kr. och språket dog ut som talspråk först för ca 700 år sedan. Som skriftspråk används det ännu idag i den koptiska kyrkan. Under sin 5500-åriga historia har såväl språket som dess användning naturligtvis undergått många förändringar, och man indelar det traditionellt i en rad stadier, av vilka de viktigaste i korthet ska nämnas.

Fornegyptiska är skriftspråket i Gamla riket (år 2634–2125 f.Kr.). Det är det språk som bl.a. de äldsta religiösa texterna, Pyramidtexterna, är skrivna på.

Medeegyptiska är språket i Mellersta riket (2004–1802). Senare tiders egyptier betraktade detta språkstadium som det klassiska, och det användes således på inskrifter och i religiösa texter under nästkommande tvåtusen år. Även vetenskapliga, och i mindre grad, litterära texter skrevs alltid på medeegyptiska. Dess status kan således påminna lite om latinets bland de europeiska språken, och som ett dött språk påverkades det naturligtvis i stigande grad av det levande språkets allmänna utveckling.

---

³³ loc.cit. et passim.

Senegyptiska är ett språkstadium som är känt från stora mängder brev, administrativa texter och andra dokument från slutet av Nya riket, också kallat Ramses tid (1307–1070).

Demotiska är beteckningen på de språkstadier som skrivs med demotiska skrivtecken. I stort sett alla typer av texter kunde skrivas på demotiska, vars olika faser benämns efter namnen på de främlingar som under den senare tiden hade makten i Egypten: persisk demotiska (700–332 f.Kr.), ptolemaisk demotiska (332–30 f.Kr.) och romersk demotiska (30 f.Kr–452 e.Kr.). Under perioden från ca 300 f.Kr. till ca 300 e.Kr. är grekiska och demotiska de två viktigaste administrativa språken i Egypten.

Koptiska, en förvanskning av ordet egyptiska, är namnet på den senaste fasen av det fornegyptiska språket. Språket skrivs här med grekiska bokstäver plus vissa nya tecken. I och med att kristendomen bredde ut sig i Egypten under det tredje århundradet e.Kr. blev det efterhand nödvändigt att översätta Bibeln till egyptiska. Valet av den grekiska skriften berodde förmodligen på flera förhållanden. För det första en önskan om att förmedla evangelierna på egyptiernas eget vardagsspråk och på ett skriftspråk, som – jämfört med dåtidens skriftsystem (demotiska, hieratiska och ptolemaiska) – var mer lättillgängligt. Med den grekiska skriften skulle man också lättare kunna inarbeta de många kristna begrepp som var okända för egyptierna, t.ex. ”synd”. Slutligen var de traditionella skriftsystemen för komprometterade då de var nära förknippade med den gamla egyptiska, hedniska kulturen. Egyptiska, eller koptiska som det nu kallas, skrevs då med det grekiska alfabetet kompletterat med nio bokstäver, bildade av hieroglyfer, som återgav ljud som inte finns på grekiska.

Gränsen mellan arbetet med att tillägna sig en grundlig kunskap om de viktigaste faserna av språket och alla de ”kulturhistoriska” kraven flyttas naturligtvis från tid till annan, och det råder också en viss skillnad mellan de olika egyptologiska institutionerna. I Uppsala har man på senare år kunnat se en viss förskjutning till förmån för ökade krav på språklig och filologisk kompetens. Likaledes är koptiska idag en fast del av programmet på grundutbildningen, även om det för närvarande inte finns ekonomiska medel till att anordna en kurs.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att egyptologin världen över har varit i stånd att hålla fast vid den holistiska synvinkeln på studiet av forntidens Egypten. Det är långt ifrån alla institutioner som har självständigt fältarbete i Egypten, och det är långt ifrån alla institutioner som bland lärarna har egentliga språkforskare, men de personalmässiga konsekvenserna av denna ämnesprofil är någorlunda likartade. Den kronologiska spännvidden och ämnets bredd kräver en personal med kompetens inom såväl det filologiska som det kulturhistoriska fältet.

Det utvärderade lärosätet

Uppsala universitet

Institution: Institutionen för arkeologi och antik historia

Antal lärare år 2001: 2

Professorer: 1

Docenter: 0

Övriga disputerade lärare: 0

Icke disputerade lärare: 1 adjunkt (50 procent)

Könsfördelning, lärare: 2 kvinnor

Aktiva doktorander år 2001: 7

Antagna doktorander ht 2001: 0

Könsfördelning, doktorander: 5 män, 2 kvinnor

Antal disputationer 1998–2001: 0, 5 disputerar dock under 2002.

Helårsstudenter på AB-nivå år 2001: 28,96

Helårsstudenter på CD-nivå år 2000: 11

Könsfördelning, studenter: 61 procent kvinnor, 39 procent män

Antal C-uppsatser som examinerats år 2001: 2

Antal D-uppsatser som examinerats år 2001: 2

Bedömgargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

På ett rent generellt plan förefaller det inledningsvis bedömgargruppen som om den i internationellt hänseende ovanliga svenska modellen med två humanistiska fakulteter, en bestående av övervägande språkligt orienterade ämnen och en annan med de kulturhistoriska ämnena, gör det svårt att ge ett så holistiskt orienterat ämne som egyptologi det stöd som det behöver.

Ämnets knappa personalresurser är frapperande. I ett internationellt perspektiv är det svårt att hitta motsvarande förhållande. Även på exempelvis ett mindre tyskt universitet har professorn alltid en högt kvalificerad assistent, och i realiteten har ämnet därmed två fullt kompetenta och disputerade lärare. Detta, samt ämnets bredd och antalet studenter, leder självklart till en viss brist på handledning, både vad gäller omfång och specialkunskaper.

De interna relationerna inom den sammanslagna institutionen är något ansträngda, då egyptologi inte ser den sammanslagna institutionen med arkeologi och antikens kultur och samhällsliv som något man självt önskat. En orsak till detta sägs ligga i den interna resursfördelningen. Bedömgargruppen har fått den uppfattningen att det till synes råder en viss oklarhet vad gäller institutionens interna budgeteringsprinciper. Företrädare för ämnet hävdar att det tilldelas avsevärt mindre ekonomiska medel än det producerar. En annan

orsak är att det finns divergerande uppfattningar om vilken status ämnets bibliotek bör ha. Såväl lärare som studenter har uttryckt bekymmer över institutionens gemensamma bibliotek. Biblioteket är ämnets primära arbetsredskap och ämnets lärare, studenter och doktorander är beroende av att ha en ständig och ögonblicklig tillgång till detta "produktionsmedel". Ämnets arbetsmodell betonar det egna forskningsbiblioteket som det viktigaste redskapet. Det saknas vidare även i viss mån läsplatser för ämnets studenter. Lärarna beklagade att de inte längre var ansvariga för bokinköp, medan några studenter gav uttryck för att biblioteksadministrationen, också för själva ämnet, kunde vara mer ändamålsenlig. Det är på det hela taget bedömargruppens intryck att institutionen lider viss brist på effektiv ledning.

Ämnets tidigare mycket nära anknytning till Victoriamuseet ger också upphov till konflikter. Bara en del av samlingen är utställd och ämnet har inte längre någon omedelbar anknytning till den. Studenterna sägs också ha vissa problem i samband med tillgången till samlingen. I de ämnen som bedömargruppen har utvärderat betonas närheten till ett närliggande museum som ett viktigt element i förhållande till undervisningen och ämnets identitet. Bedömargruppen anser att de problem som blivit identifierade i utvärderingen borde gå att lösa.

Grundutbildningen

Ämnet antar nya studenter endast var fjärde termin. Skillnaden mellan antalet studenter på A- och D-nivån är stort, så är dock också fallet med antikens kultur och samhällsliv. Undervisningen är under alla fyra terminerna utpräglad lärarledd, med undervisningsformer som valts utifrån pragmatiska och resursbetonade kriterier. De flesta kurserna har en examinationsform som består av två delar, ett skriftligt prov och antingen en uppsats eller en annan skriftlig uppgift.

Bedömargruppen anser att kraven vad gäller ämnets grundutbildning, sedd som en helhet, är höga, men fullt i överensstämmelse med den akademiska nivån internationellt inom ämnet. Ämnesutvecklingen sedan 1970 har i ökande grad lagt vikt vid en grundläggande språklig och filologisk kompetens och detta förefaller ha lett till en intressekonflikt mellan studenterna. En grupp tycker att den primära kunskapen om språkliga källor är så viktig att undervisningen i medelegyptiska borde börja redan i A-kursen. Andra menar att man helt enkelt borde ha två A-kurser, en med och en utan språkundervisning.

De studenter som ser språket som den viktigaste ingången till kulturen, skulle också gärna vilja ha mer lärarledd undervisning än de nuvarande ca 6 timmarna per vecka.

Problemet påminner i påfallande grad om situationen i andra länder. I Uppsala förefaller de ekonomiska resurserna och finansieringsprinciperna dock att vara utslagsgivande. Troligen skulle obligatorisk språkundervisning på A-kursen minska antalet sökande till utbildningen och därmed försvaga

ämnets ekonomi. Den för ekonomin nödvändiga volymen av antalet studenter på grundutbildningen kommer dock i konflikt med ämnets knappa personalresurser.

Språkrkraven utgör inte bara en vattendelare för ämnets studenter, utan är ett problem i sig. Orsaken till problemen ska inte bara sökas i studenternas bristande förkunskaper i språk (grammatik), utan lika mycket i kollisionen mellan den akademiska nivån på internationella egyptologin och strukturen i det svenska utbildningssystemet. I ett flertal europeiska länder läser studenterna tre år eller mer inom det valda huvudämnet innan de kan bli antagna på forskarutbildningen. Så är inte fallet i det svenska utbildningssystemet, där studenterna oftast inte kan läsa mer än två år i det ämne i vilket studenten sedan ges tillträde till forskarutbildningen. I B-, C- och D-kurserna har man i Uppsala därför försökt att få med så många elementära språkkurser som möjligt, samtidigt som studenterna förväntas att skriva en C-uppsats. Resultatet har inte blivit bra. Antingen har det gått ut över språkkunskaperna eller också över uppsatsen. Ämnesföreträdaren har översänt de fyra uppsatser som i huvudsak har skrivits med den gamla kursplanen. Bedömargruppen anser att kvaliteten på uppsatserna är tillfredsställande, men noterar att uppläggningsgenomgången generellt, som den hittills har varit organiserad, måste anses vara olämplig. Från och med vårterminen 2002 har ämnet fått en ny kursplan som förhoppningsvis kommer att lösa de beskrivna problemen. Den nya kursplanen stipulerar att det införs en femte termin, E, under vilken studenterna ska skriva en 20 poängs uppsats på magisternivå. Under den tredje terminen skaffas det härmed mer utrymme för de nödvändiga språkkunskaperna. Emellertid kommer denna kursplan att vara svår att passa in i den planlagda magisterexamen med ämnesdjup som 2003 införs vid historisk-filosofiska fakulteten.

Ämnets internationella orientering visar sig också i att studenterna uppmuntras att skriva C- och D-uppsatser på engelska. Tre av de fyra inskickade uppsatserna är således avfattade på engelska.

Antal timmar lärarledd undervisning

	Föreläsningar	Seminarier	Uppsatshandledning
A-nivå	6–8 tim per vecka		
B-nivå	6 tim per vecka		
C-nivå	6 tim per vecka	ca 20 tim per termin	8–30 tim (1)
D-nivå	6 tim per vecka	ca 20 tim per termin	

1. Den lägre siffran gäller dem som bara påbörjade en uppsats. Den högre dem som fullbordade sina uppsatser.

Forskarutbildningen

Forskarutbildningen befinner sig i en övergångssituation. Vid utgången av 2002 kommer så gott som samtliga doktorander som antagits 1994–1997 att ha avslutat sin utbildning med en avhandling som är avfattad på engelska eller franska och har publicerats i ämnets internationella monografiserie. Dessa doktorander har i teorin haft två års läskurs, och ytterligare två år att skriva

sin avhandling. Den nuvarande ordningen från 1998 har ändrat på sammansättningen av utbildningen i syftet att ge doktoranderna längre tid till arbetet med avhandlingen. Det är för tidigt att uttala sig om det samlade resultatet av 1998 års reform, men för egyptologin har reformen i vissa hänseenden haft negativa konsekvenser eftersom den innebär att den blivande författaren har fått mindre tid på sig att förvärva den nödvändiga ämnesmässiga kompetensen innan han eller hon ska ta itu med det egentliga arbetet med avhandlingen. Ämnet har sett sig tvunget att avskaffa kraven på koptiska för att få en balans mellan krav och verklighet.

Värre tycks det vara att antalet antagna doktorander kommer att minska drastiskt. Fakultetsledningen har meddelat bedömargruppen att man ville tilldela ämnet en doktorandanställning vartannat år ”plus lite mer”, så att det blev en viss överlappning. Men enbart detta kan inte ändra på det förhållandet att den samlade effekten av forskarutbildningsreformen och ändrade ekonomiska villkor, i realiteten kommer att avskaffa doktorandernas viktigaste studieelement, det högre seminariet. Antalet studenter på C- och D-nivå kan inte kompensera för de icke-existerande doktoranderna och definitivt inte i en situation där det inte löpande antas nya studenter till grundutbildningen. De nuvarande doktoranderna gav uttryck för att ett tvärdisciplinärt högre seminarium inte skulle kunna kompensera avsaknaden av ett ämnesspecifikt bollplank, även om det har förekommit ett visst positivt samspel med doktoranderna på antikens kultur och samhällsliv. Tanken på en internationell forskarskola nämndes.

Samtliga doktorander har haft en individuell studieplan, men bedömargruppen fick intrycket att varken ämnesledningen eller doktoranderna anser att verkligheten stämmer helt med planeringen. De finansiella resurserna är ett problem, men också handledningen uppfattas av flera doktorander som otillfredsställande.

Trots problem med handledning, tid och finansiering har forskarutbildningen producerat ett flertal avhandlingar under det senaste året, och bedömargruppen anser därför att resultatet är lyckat. Då ämnet endast har en lärare kan denna naturligtvis inte ge en egentlig ämnesspecifik handledning i det breda spektrum av ämnen som forskarutbildningen har givit plats åt, knappast ens en omfattande bred handledning, när hennes övriga förpliktelser ska tas med i beräkningen.

Kvalitetsarbete

Ämnet har inte tidigare varit föremål för någon utvärdering. Ämnets professor har heller ingen möjlighet till något annat än att på övertid utöka sin egen kompetensutveckling. En enkät med god svarsprocent från de studenter som under 1990-talet hade läst 60 poäng i ämnet, visar en hög grad av tillfredsställelse med utbildningen, även om det påpekas att ämnets professor är hårt ansträngd.

Bedömargruppens rekommendationer

Bedömargruppen anser att ämnet bör tillföras mer personalresurser, exempelvis en forskarassistent eller biträdande lektor för att avhjälpa den stora sårbarheten som råder i både grund- och forskarutbildning. Ifall den ansvarige läraren skulle bli oförmögen att verka på utbildningarna av olika skäl skulle studenter och doktorander helt och hållet sakna kompetenta lärare. Det är universitetets skyldighet, gentemot sina nuvarande och kommande studenter, att någon form av beredskap finns för att handha problemet med för få lärarresurser som kan uppkomma i framtiden. Bedömargruppen är dock av den bestämda uppfattningen att egyptologi bör finnas kvar i Sverige. Då utbildningen enbart finns vid Uppsala universitet anser bedömargruppen att universitetet har ett stort ansvar för ämnets fortlevnad.

Universitetets ledning bör överväga egyptologins ställning inom institutionen för arkeologi och antikhistoria. Bedömargruppens mening är att ämnets utveckling troligen skulle förbättras ifall ämnet ingår i en annan institution. Under bedömargruppens samtal med studenterna nämndes institutionen för afroasiatiska språk (särskilt assyriologi) som en möjlighet, och ämnets egen lärare nämnde institutionen för klassiska språk som önskvärd institutionstillhörighet för ämnet egyptologi. Bedömargruppen anser i likhet med ämnets lärare och studenter att ämnet bör ingå i den språkvetenskapliga fakulteten, då man till skillnad mot övriga ämnen inom den historisk-filosofiska fakulteten har en utpräglad språkvetenskaplig inriktning. Vilken institutionstillhörighet ämnet slutligen ska ingå i bör utredas av de berörda fakulteterna samt universitetsledningen. Avslutningsvis bör egyptologins möjlighet till ett eget bibliotek utredas av fakultetsledningen.

Bedömargruppen anser att ämnets doktorander bör ges möjlighet till biträdande externa handledare. Detta skulle till viss del kunna avhjälpa sårbarheten ifall ämnets lärare skulle utebli, men framförallt stödja doktorandernas möjligheter till ämnesmässigt stöd utifrån deras respektive avhandlingsarbeten.

Litteraturförteckning

- Bergquist, B. & Gierow, P. G. 1987. *Antikens kultur och samhällsliv*. Wessman, Y. (red).
Vetenskap idag, 9–25. Lund.
- Billig, R. & Billig, E. 1981. *Medelhavsarkeologi i konungens och rikets tjänst. Två svenska forskningsfärder under stormaktstiden*. *Medusa* 1981:3, 14–25.
- Brunnsåker, S. 1976. *Classical archaeology and Ancient History. Uppsala University 500 Years. Faculty of Arts at Uppsala University. History and Philosophy*. Acta Universitatis Upsaliensis, 19–33.
- Egyptology. *Uppsala University 500 Years. Faculty of Arts at Uppsala University. History and Philosophy*. Acta Universitatis Upsaliensis. 1976.
- Hägg, R. Kommande. *Swedish archaeology in Greece, 1894–1994. Peleponnesian sanctuaries and cults. Proceedings of the Ninth International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 11–13 June 1994*.
- Högskoleverkets rapportserie 2001:3 R. *Utvärderingen av ämnena latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet*. Karlsson, Charlotta. 2002.
- Leander Touati, A-M. 1998. *Ancient sculptures in the Royal Museum. Skrifter utgivna av Svenska Institutet i Rom*, 4°, 55.
- Lindberg, B. & Nilsson, I. 1996. *Göteborgs universitets historia. I På högskolans tid. II Ett växande universitet*. Göteborg.
- Nylander, C. 1989. *Svenskarna gräver i Roms hjärta. Populär arkeologi* 1989:3, 26–27.
- Olausson, M. 1998. *The collector: Gustav III and his entourage*. Leander Touati 1998, 37–47.
- Scheffer, C. 2000. *Studying Classical Archaeology and Ancient History in Sweden. Current Swedish Archaeology*, vol. 8, 195–208.
- Siapkas, J. 2001, *Paradoxes of Classical Archaeology. Current Swedish Archaeology* vol. 9, 83–92.
- Styrenius, C-G. 1974. *Swedish Institute in Athens 1948–1973. Medelhavsmuseet Bulletin* 9, 75–80.
- Styrenius, C-G. 1994. *From the Swedish Cyprus Expedition to the Medelhavsmuseet of today*. Rystedt, E. (red). *The Swedish Cyprus Expedition. The living past*. Medelhavsmuseet Memoir 9, 7–17.

- Stockholms högskola under Sven Tunbergs rektorat: minnesskrift tillägnad Sven Tunberg*, 1949.
- Säve-Söderbergh, Torgny, 1996. *Vid vägs ände. En rapsodi från Grönlands berg till Nubiens brända dalar*, (= Studies in Mediterranean Archaeology Pocket-book, 145) Jonsered: Paul Åströms Förlag.
- Tigerstedt, Eugéne Napoleon, 1963. *Engelsk nyhumanism och nyklassicism under 1700-talet*.
- Vessberg, O. 1961. Medelhavsmuseet. *Medelhavsmuseets Bulletin* 1, 3–8.
- Westholm A. 1985. *Cornelius Loos. Teckningar från en expedition till Främre Orienten 1710–1711*. Nationalmuseums skriftserie N.S. 6. Stockholm.
- Wikander, Ch. & Wikander, Ö. 1995. *The archaeology of ancient Italy. Current Swedish Archaeology*, vol. 3, 197–206.
- Åström, P. et al. 1994. *The fantastic years on Cyprus. The Swedish Cyprus Expedition and its members*. Jonsered.
- Östenberg, C.E. 1976. *Svenska Institutet i Rom 1926–1976*. Viterbo.

Högskoleverkets rapportserie från år 2000 och framåt

Rätt juristutbildning? Utvärdering av juristutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2000:1 R

Forskarskolor – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2000:2 R

Journalistutbildningarna i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2000:3 R

Högskolestudier och funktionshinder
Högskoleverkets rapportserie 2000:4 R

Utbildningar inom vård och omsorg – en uppföljande utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 2000:5 R

Utvärdering av socionomutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2000:6 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping
Högskoleverkets rapportserie 2000:7 R

Lärosätenas arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald
Högskoleverkets rapportserie 2000:8 R

Goda exempel
Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande och social och etnisk mångfald
Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R

Tentamen: "Plusning" och begränsning av antalet tillfällen
Högskoleverkets rapportserie 2000:10 R

Designutbildningar i Sverige. En utredning och utvärdering.
Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R

Högskoleprovet – Gårdagens mål och framtida inriktning
Högskoleverkets rapportserie 2000:12 R

Eldsjäl och institutionell utveckling
Högskoleverkets rapportserie 2000:13 R

Antagning till högskolan – erfarenheter och visioner
Högskoleverkets rapportserie 2000:14 R

Att leda universitet och högskolor. En uppföljning och analys av styrelserenormen 1998
Högskoleverkets rapportserie 2000:15 R

Högskolornas tillämpning av EG-direktiv i sjuksköterskeutbildningen och barnmorskeutbildningen
Högskoleverkets rapportserie 2000:16 R

Sexuella trakasserier mot studenter – högskolornas åtgärder
Högskoleverkets rapportserie 2000:17 R

Livlångt lärande som i dé och praktik i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R

Nationella ämnes- och programutvärderingar
Högskoleverkets rapportserie 2001:2 R

Vilken betydelse har utländsk bakgrund för resultatet på högskoleprovet?
Högskoleverkets rapportserie 2001:3 R

Examensrättsprövning – utgångspunkter och tillvägagångssätt för Högskoleverkets examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 2001:4 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:5 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:6 R

Karriär genom befördran och rekrytering
Högskoleverkets rapportserie 2001:7 R

Högskoleverkets utvärderingar – från bedömning av kvalitetsarbete till bedömning av kvalitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:8 R

From quality audit to quality assessment
The New Evaluation Approach for Swedish Higher Education
Högskoleverkets rapportserie 2001:9 R

Internationell jämförbarhet & nationell styrning – aktuella perspektiv på högskolornas examensordning
Högskoleverkets rapportserie 2001:10 R

National Review of Subjects and Programmes
Högskoleverkets rapportserie 2001:11 R

Forskarskolor i Sverige – en sammanställning
Högskoleverkets rapportserie 2001:12 R

Utvärdering av datavetenskapliga/datalogiska utbildningar i Sverige
Högskoleverkets rapportserie 2001:13 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Musikhögskolan, Mälardalens högskola, Karlstads universitet samt Örebro universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:14 R

Tid för studier – en jämförelse mellan fyra yrkesutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2001:15 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 2001:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Malmö högskola
Högskoleverkets rapportserie 2001:17 R

Pedagogisk skicklighet och pedagogiska meriter – historik och praktik
Högskoleverkets rapportserie 2001:18 R

Högskoleprovets prognosvärde
Högskoleverkets rapportserie 2001:19 R

Core curriculum – en bildningsresa
Högskoleverkets rapportserie 2001:20 R

Akademisk frihet – en rent akademisk fråga?
Högskoleverkets rapportserie 2001:21 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Karolinska Institutet samt Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:22 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid högskolan Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 2001:23 R

Utvecklingen av högskolornas samverkansuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2001:24 R

Utvärdering av medie- och kommunikationsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2001:25 R

Studenterna i Sverige. Om livet och tillvaron som student vid sekelskiftet 2000
Högskoleverkets rapportserie 2001:26 R

20 åtgärder för att stärka studenternas rättssäkerhet – Högskoleverkets redovisning av ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2001:27 R

Studenternas resultat
Högskoleverkets rapportserie 2001:28 R

Högskolelärares bisysslor – hur fungerar högskolornas information och kontroll?
Högskoleverkets rapportserie 2001:29 R

Kollegialitet eller rättssäkerhet
Högskoleverkets rapportserie 2001:30 R

Uppföljning av särskilt urval vid antagning
Högskoleverkets rapportserie 2002:1 R

Befördringsreformen 1999: Hur har det gått?
Högskoleverkets rapportserie 2002:2 R

Utvärdering av ämnena latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet
Högskoleverkets rapportserie 2002:3 R

Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2002:4 R

Utvärdering av matematikutbildningar vid svenska universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2002:5 R

Kvalitetsutveckling och kvalitetsmodeller för högskolornas bibliotek – en förstudie
Högskoleverkets rapportserie 2002:6 R

Utbildning anpassad efter arbetsmarkandens behov – så arbetar högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2002:7 R

Utvärdering av utbildningar i svenska/nordiska språk i Sverige
Högskoleverkets rapportserie 2002:8 R

Utvärdering av utbildning i nationalekonomi vid svenska universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2002:9 R

Utvärdering av utbildning i företagsekonomi vid svenska universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2002:10 R

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i lingvistik och teckenspråk i Sverige
Högskoleverkets rapportserie 2002:11 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 2002:12 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Dramatiska institutet, Högskolan Dalarna, Kungliga Konsthögskolan och Sveriges lantbruksuniversitet
Högskoleverkets rapportserie 2002:13 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 2002:14 R

Högskoleverkets tillsyn
Viktigare beslut 2000–2001
Högskoleverkets rapportserie 2002:15 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Chalmers tekniska högskola, Göteborgs universitet och Kungl Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2002:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid högskolan på Gotland
Högskoleverkets rapportserie 2002:17 R

Studiemedelssystemets tidsgräns – en sammanställning av lärosätenas synpunkter
Högskoleverkets rapportserie 2002:18 R

Ledarutveckling – ett styrinstrument?
Högskoleverkets rapportserie 2002:19 R

Metautvärdering av Högskoleverkets modell för kvalitetsbedömning av högre utbildning. Hur har lärosäten och bedömare uppfattat modellen?
Högskoleverkets rapportserie 2002:20 R

Studentspeglar 2002
Högskoleverkets rapportserie 2002:21 R

The Swedish national aptitude test: a 25-year testing program Current status and future development
Högskoleverkets rapportserie 2002:22 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Luleå tekniska universitet
Högskoleverkets rapportserie 2002:23 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 2002:24 R

Högskoleprovet: Effekter på antagningen av uppdelning i verbal och kvantitativ del
Högskoleverkets rapportserie 2002:25 R

Tradition och förnyelse i svensk forskarutbildning
Högskoleverkets rapportserie 2002:26 R

Tekniskt sett
Högskoleingenjörer – kartläggning och enkätstudie
Högskoleverkets rapportserie 2002:27 R

Från gräns till kateder. Introduktionsperiod och lämplighetsprov för lärare med utländsk lärarutbildning
Högskoleverkets rapportserie 2002:28 R

Utvärdering av yrkesutbildningar till sjöingenjör och sjökaptän vid svenska högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2002:29 R

Nordisk medicinsk utbildning i informationsområdet – en on-line learning community?
Högskoleverkets rapportserie 2002:30 R

Förnyad kvalitetsarbetsbedömning av Teaterhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 2002:31 R

Behörig att undervisa
Utländska lärare i svensk skola
Högskoleverkets rapportserie 2002:32 R

Befördringsreformen 1999: Ekonomiska effekter
Delrapport III
Högskoleverkets rapportserie 2002:33 R

Finansiering och frihandel – internationella trender på högskoleområdet 2
Högskoleverkets rapportserie 2002:34 R

Bildning i svensk högre utbildning – en översikt med exempel från 34 lärosäten
Högskoleverkets rapportserie 2002:35 R

